

Ateşten Gömlek'in İsveççe Çevirisinin (Eldskjortan) Tarihsel ve Edebî Bağlamı: Çeviri Stratejisi, Çevirmenle Halide Edib'in Mektuplaşmaları ve Romanın İsveç'te Alınlanması

The Historical and Literary Context of Ateşten Gömlek's Swedish Translation (Eldskjortan): The Translation Strategy, the Letters Between the Translator and Halide Edib, and the Reception of the Novel in Sweden

Ahmed Nuri¹

¹Dr., University of Amsterdam, Faculty of Humanities, Amsterdam, Hollanda

ORCID: A.N. 0000-0001-8684-1078

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Ahmed Nuri,
University of Amsterdam, Faculty of Humanities,
ARTES, Amsterdam, Hollanda
E-posta: anuriahmed@gmail.com

Başvuru/Submitted: 21.10.2023

Revizyon Talebi/Revision Requested: 10.01.2024

Son Revizyon/Last Revision Received: 11.01.2024

Kabul/Accepted: 11.01.2024

Online Yayın/Published Online: 28.03.2024

Atıf/Citation: Nuri, A. (2024). The historical and literary context of *Ateşten Gömlek*'s Swedish Translation (*Eldskjortan*): the translation strategy, the letters between the translator and Halide Edib, and the reception of the novel in Sweden. *TUDED*, 64(1), 117–156.
<https://doi.org/10.26650/TUDED2024-1379519>

ÖZET

Bu makale, Halide Edib Adivar'ın *Ateşten Gömlek* (1922) romanının İsveççe çevirisi *Eldskjortan*'ı (1928) ve bu çeviri temelinde Halide Edib'in İsveç'teki alınmasını, İsveççe arşivlere dayanarak incelemektedir. Bu maksatla, makale öncelikle Türkçeden İsveççeye çevrilen ilk edebî metinlere kısaca değinmekte ve modern Türk edebiyatından bu dile çevrilen ilk metin ve roman olan *Eldskjortan*'ı söz konusu bağlam içinde konumlandırmaktadır. Makalenin ikinci kısmında, *Eldskjortan*'ın çeviri süreci ve stratejisi; çevirmenin önsözü ve kitaptaki ekler bölümü, çevirmen Hjalmar Lindquist ve Halide Edib arasındaki mektuplaşmalar ve İsveç Milli Kütüphanesinde bulunan arşiv belgeleri ışığında tartışılmaktadır. Makalenin son bölümünde ise, *Eldskjortan*'ın ve Türk edebiyatında önemli bir yazar ve tarihsel şahsiyet olarak Halide Edib'in İsveç'te nasıl alındığı incelenmektedir. Bu alınma hakkındaki çözümlerlerin temel kaynakları; kitaba dair İsveç matbuatındaki yazılar, ilanlar ve görseller ile Halide Edib'e ilişkin İsveççe kitaplarda yer alan bazı yazılardır. Kısaca, bu makale, *Ateşten Gömlek*'in İsveççe çevirisinin tarihsel ve edebî bağlamına odaklanarak Türk edebiyatındaki kadın yazarların ulus-ötesi ilişki ve tanınırlığına dair tartışmalara yeni bir örnek vaka sunmaktadır. Ayrıca, bu makale Halide Edib'e ilişkin yeni belge ve bilgilere yer vererek Halide Edib'in biyografisine, özellikle de sürgün yıllarına dair literatüre katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Halide Edib, *Ateşten Gömlek*, *Eldskjortan*, Türk romanı, dünya edebiyatı

ABSTRACT

This article examines Halide Edib's reception in Sweden through *Eldskjortan* (1928), the Swedish translation of her novel *Ateşten Gömlek* (1922) utilizing Swedish archives based on this translation. For this purpose, the article briefly addresses the first literary texts translated from Turkish to Swedish and discusses *Eldskjortan* within the context of this being the first text and novel translated from modern Turkish literature into Swedish. The second part of the article explores the translation strategy and process for *Eldskjortan*. This section includes the translator's preface, the book's appendix section, and the letters between the translator Hjalmar Lindquist and Halide Edib as

found in the Swedish National Library. The final part of the article examines the reception of *Eldskjortan* and Halide Edib as an important figure in Turkish literature and history. The main sources of this reception are the articles, advertisements, and visuals in the Swedish press related to the novel, as well as writings about Halide Edib in Swedish books. In short, the article focuses on the historical and literary context of the Swedish translation of *Ateşten Gömlek*, presenting a new case for discussions on cross-national relationships and the recognition of female authors in Turkish literature. Moreover, the article contributes to Halide Edib's biography, especially her years in exile, by providing new documents and information.

Keywords: Halide Edib, *Ateşten Gömlek*, *Eldskjortan*, Turkish novels, world literature

EXTENDED ABSTRACT

This research article presents a comprehensive analysis of the reception in Sweden of Halide Edib, a renowned Turkish author, with a specific focus on the Swedish translation *Eldskjortan* (1928) by *P. A. Norstedt & Söner* of her seminal work, *Ateşten Gömlek* (1922). Drawing upon the resources within Swedish archives, particularly in the National Library of Sweden, this article offers a detailed exploration of the impact this translation has had on cross-national literary relationships, recognition of female authors in Turkish literature, and the enrichment of Halide Edib's biography to a certain extent. The article is organized into three interlinked sections, each of which offers both historical and literary contexts of the Turkish literature by providing unique insights into *Eldskjortan*.

The article initially commences with a comprehensive historical overview of the first literary texts translated from Turkish to Swedish up to the 1950s, highlighting their significance in the context of Turkish-Swedish literary interactions. This section sets the stage for a closer examination of *Eldskjortan* and its pivotal role as the first text and novel translated from modern Turkish literature into Swedish. By tracing the trajectory of literary exchanges between Türkiye and Sweden, the article thus sheds light on the sociocultural milieu within which this pioneering translation had emerged, thereby offering a comprehensive contextual framework for subsequent discussions.

The second section of the article takes an in-depth dive into the intricacies of the translation process that birthed *Eldskjortan*. It unveils the meticulous considerations, cultural adaptations, and linguistic nuances that Hjalmar Lindquist, the Swedish translator of the novel, confronted when bringing Halide Edib's work to the Swedish-speaking audience. A pivotal component of this section involves the translator's preface, wherein Lindquist articulates his motivations, challenges, and methods by providing invaluable insights into his approach to rendering this canonized Turkish narrative into Swedish at a very early period. This discussion extends to the novel's appendix section, which unveils additional content included in the Swedish edition and its role in enhancing the readers' understanding of the Turkish context, including its historical and literary points. A striking revelation within this section lies in the letters exchanged between Hjalmar Lindquist and Halide Edib, both those mentioned in the preface as well as those discovered in the archives of the Swedish National Library. These letters provide a rich and dynamic narrative, offering a glimpse into the collaborative efforts, the evolution of ideas, and the hurdles encountered during the translation process. These letters not only reveal the

linguistic challenges and cultural discrepancies but also primarily paint a compelling portrait of the author-translator collaboration.

The final section of the article conducts a thorough examination of *Eldskjortan*'s reception in Sweden and its impact on shaping the perception of Halide Edib there. It scrutinizes the articles, news, advertisements, and visual materials from the Swedish press related to the novel, revealing the multifaceted dimensions of its reception among Swedish readers. This section also delves into references to Halide Edib in Swedish books, providing a broader context for understanding her status as an influential figure in Turkish literature and history. By doing so, the article offers a holistic view of the cultural significance of *Eldskjortan* and its role in introducing Turkish literature to Swedish audience.

In summary, this article presents a multifaceted examination of the historical and literary significance of the Swedish translation of *Ateşten Gömlek* in the context of Halide Edib's reception in Sweden. Beyond its contribution to discussions on cross-national relationships and the recognition of female authors in Turkish literature, the study also enriches Halide Edib's biography, especially with regard to her years in exile, by unearthing new documents and information. Through this comprehensive analysis, the article offers a fresh perspective on the intersection of literature, translation, and cross-cultural engagement during the early 20th century, fostering a deeper understanding of the global circulation of literary works and their profound impact on cultural and intercultural interactions and literary history.

Giriş

İsveç ile Osmanlı-Türk kültürü arasındaki ilişkilerin tarihi, on beşinci yüzyıla kadar uzanmaktadır. İsveç Krallığı ve Osmanlı İmparatorluğu arasında bilinen ilk resmî diplomatik temasın, 1587 yılında İsveç Kralı III. Johan'ın (1537-1592), dönemin Osmanlı padişahı III. Murad'a (1546-1595) yazdığı mektup ile gerçekleştiği kabul edilir (Cevrioğlu, 2022, s. 165). İki ülke arasındaki resmî ve gayri resmî ilişkiler, 1600'lerden itibaren farklı yoğunlukta devam etmiştir. Bu ilişkiler, zamanla artan diplomatik münasebetler ve tarihî olaylar neticesinde daha somut bir hâl almıştır.¹ Her zaman simetrik olmayan bu ilişkiler ve artan kültürel etkileşimde, Cornelius Loos (1686-1738), Konrad Sparre (1680-1744), Hans Gyllenskepp (1687-1738), Michael Eneman (1676-1714), Henric Benzelius (1689-1758) gibi pek çok İsveçli diplomat, oryantalist ve seyyah farklı derecelerde, fakat önemli roller oynamıştır. Bu ve bunlar gibi pek çok İsveçli diplomat, oryantalist ve seyyahın raporları, notları, tercümeleri, kişisel ilgi alanlarına göre farklı gözlem ve düşünceleri, her iki ülke arasındaki ilişkilerin kültür tarihine dair bir zengin bir malzeme oluşturarak bu tür konularda ciddi bir araştırma zemini sağlamaktadır. Sonraki dönemlerde, İsveçlilerin Osmanlı, daha genel olarak ise "Doğu"ya ilgisi artmış ve bu artış neticesinde İsveçlilere özgü, dikkate değer ve iyice araştırılması gereken kısmen oryantalist bir kültür ve gezi literatürü meydana gelmiştir.²

Tüm bu diplomatik ilişkiler, Ortadoğu ve civarına yapılan geziler ve "Doğu"ya yönelik kültürel bir ilgi duyan oryantalist İsveçlilerden önce, iki ülke arasındaki etkileşimin çoğunlukla İstanbul merkezli ticari faaliyetlere dayandığını gösteren bazı tarihsel kanıtlar mevcuttur. Öyle ki İsveç'te, Nyköping ve Motala şehirlerinin çevresinde 1600'lerden kalma, Osmanlı İmparatorluğu'na bastırılmış sikkeler bulunmuştur (Ehrensverd, 1977, s. 82). Hatta 1960'tan itibaren Türklerin çalışmak için İsveç'e göç etmesi ve sonrasında bu göçlerin sürmesi nedeniyle günümüzde yaklaşık 80.000³ olduğu tahmin edilen bir Türk diasporasının meydana gelmesinden çok önce, on yedinci yüzyıldan itibaren İsveç'te, Osmanlı-Türk varlığına dair resmî kayıtlara da rastlanmaktadır. Ingvar Svanberg'in belirttiğine göre, Stockholm'deki Sankt Nicolai kyrka – Storkyrkan'nda (Aziz Nikola Kilisesi) 5 Nisan 1672'ye, Tyska kyrkan'nda (Alman Kilisesi) 20 Ekim 1695'e dayanan iki kayıttan Osmanlı-Türk varlığı açık bir şekilde görülmektedir (1985, s. 124). Bu münferit örneklerle dahi olsa İsveç'teki Türk varlığı, yüzyıllar sonra, özellikle 1960'tan itibaren sayıca artmaya devam etmiştir.⁴

1 Bu konuda kısa bir değerlendirme için bk. (Jarring, 1976, s. 3).

2 İsveçli seyyahları ve özellikle on sekizinci yüzyılda onların karşılaştıkları insanlarla olan ilişkilerini ele alan klasik bir çalışma için bk. (Arne, 1952). Ayrıca bk. (Karlsson, 1998, s. 73–87).

3 Bu rakamı tam olarak bilmek mümkün değildir. Türkiye'de doğmuş İsveç vatandaşı 56.000 civarındadır. bk., https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_BE_BE0101_BE0101E/FodelselandArK/. Ancak bu sayıya anne ya da babasından birinin Türkiye'de doğmuş olma kısıtı da eklenirse sayı 80.000'e yaklaşmaktadır. Fakat bu istatistikler ülkeyi esas aldığından, bu sayı Türkiye'den göç eden başta Kürtler olmak üzere diğer etnik grupları da kapsamaktadır.

4 İsveç'teki Türklerin göç ve bu göç nedeniyle oluşan Türk diasporasına dair biri daha güncel olan iki önemli çalışma mevcuttur. bk. (Alpay, 1980) ve (Başer ve Levin, 2017).

Tarihsel olarak iki ülke arasında farklı kanallar aracılığıyla süregelen ilişkiler ve kültürel etkileşim, Poltava Savaşı'nda (1709) Ruslara yenilen İsveç Kralı XII. Şarlı'nın Osmanlı Devleti'ne sığınmasıyla daha mühim bir boyut kazanmıştır.⁵ Bu ilişkiler, kökeni 1757 yılına dayanan ve şu anki hâli 1870'te inşa edilen İstanbul Beyoğlu'ndaki İsveç Sarayı ile daha etkin ve kalıcı hâle gelmiştir. Günümüzde İsveç Konsoloslugu ve araştırma enstitüsü olarak hizmet vermekte olan bu saray, ayrıca İsveç devletinin kendi toprakları haricindeki en eski mülküdür (Whitling, 2023, s. 9).⁶ Hem bu sarayın mevcudiyeti hem de iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin kalıcı hâle gelmesiyle, İsveçli oryantalistler için İstanbul sürekli bir uğrak yerine dönüşür.

Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde İsveç devletinin, genelde Doğu kültürüne, daha özeldenyse Osmanlı-Türk kültür ve tarihine yönelik ilgisi giderek daha yapısal bir hâl alarak kökleşir. 21 Ocak 1922'de Svenska Orientsällskapet i Stockholm (Stockholm İsveç Şark Cemiyeti), İstanbul'da araştırma yapmak isteyen araştırmacılar için bir tür üs olması amacıyla, Kadıköy'ün Moda semtinde kütüphaneli bir villa kiralamaya karar vermiştir (Jarring, 1976a, s. 5). Bu karar, daha sonra resmî olarak 1962 yılında kurulan Svenska Forskningsinstitutet i Istanbul'un (İstanbul İsveç Araştırma Enstitüsü) da temelini teşkil eder.⁷ Aynı dönemde İstanbul'daki araştırma faaliyetlerinin yapısal olarak örgütlenmesine koşturarak, İsveç'in önde gelen diplomat ve oryantalistlerinden Gunnar Jarring'in belirttiğine göre, 1924'te İsveç'in en önemli üniversitelerinden biri olan Lund Üniversitesinde Türkoloji kürsüsü kurulur (1976a, s. 5). Bu kürsü, 1944 yılına dek varlığını sürer. Bu tarihten itibaren Türkoloji kürsüsü yerine, İsveç devletinin kararıyla Türkçe eğitim ve Türk kültürüyle ilgili araştırma görevi, İsveç'in en eski üniversitesi olan Uppsala Üniversitesine verilir; bu üniversitede günümüzde de eğitim ve araştırma faaliyetlerini yürüten Turcic Studies (Türkkik Çalışmalar) bölümü kurulur (Jarring, 1976a, s. 3).⁸

Tüm bu tarihsel ilişkiler ve kültürel etkileşime rağmen, iki ülke arasında edebiyatla doğrudan ilintili etkileşim benzer bir düzlemde olmadığı gibi, o denli uzun bir geçmişe de sahip değildir. En geniş anlamıyla edebiyata dair ilk adımların yine İsveç tarafından geldiğini söylemek mümkündür. İki önemli diplomat ve devlet adamı, Carl Fredrik von Höpken (1713-1778) ve Edvard Carleson (1704-1776), Stockholm'deki İsveç Kraliyet kütüphanesi için Türkçe matbu kitapları toplayan ilk isimlerdir (Jarring, 1976a, s. 3).⁹ 1735 yılında von Höpken ve Carleson, Arap harfleriyle yazılmış en eski Türkçe matbu kitaplara ulaşmıştır, ki bu matbu eserlerin bazılarının İbrahim Efendi (Müteferrika) tarafından basılmış olduğu bilinmektedir (Ehrensverd, 1977, s. 86).¹⁰

5 Bu konuda iki önemli çalışma için bk. (Kurat, 1940) ve (Kronerg, Sandin ve Karlsson, 2016).

6 Bu sarayın tarihiyle ilgili ayrıntılı bir çalışma için ayrıca bk. (Theolin, 2023).

7 Bu araştırma enstitüsünün kısa tarihi ve faaliyetleri için bk. <https://srii.org>.

8 İsveç'teki Türkoloji çalışmaları ve Uppsala Üniversitesi'nin bu alandaki rolü için bk. (É. Á. Csató ve ark. 2020).

9 Bu kitaplar ve daha detaylı bilgi için bk. (Rohnström, 1988, s. 121-138).

10 Bu tür eski eserler ve el yazmaları, hem şimdiki adıyla İsveç Milli Kütüphanesi (Kungliga biblioteket) arşivinde hem İsveç Ulusal Arşivinde (Riksarkivet) bulunmaktadır. Lund ve Uppsala üniversitelerinin kütüphaneleri, birçok Türkçe matbu ve el yazması eseri muhafaza etmektedir.

1. İsveççeye Çevrilen İlk Türkçe (Edebî) Metinler

Bu kitap toplama merakı ve Osmanlı matbuatına yönelik ilgi, edebî bir metnin Türkçeden İsveççeye ilk kez çevrilmesi ile neticelenir. Jarring bir başka makalesinde bu kitabı nasıl fark ettiğini anlatmaktadır (1987, s. 5). Buna göre, Jarring, daha önce Uppsala Üniversitesi'nde İran ve Hint sahalarında uzman bir tarihçi olan Stig Wikander'den (1908-1983), 20 Şubat 1978 tarihinde bir mektup alır. Uppsala'dan gönderilen bu mektup, Jarring'ın dikkatini tamamen ihmal edilmiş ya da unutulmuş bir esere çeker. Bu matbu eser, Lor. Ludv. Grefing tarafından 1762'de Stockholm'de neşredilmiştir. Kitabın tam başlığı *Fortsättning af den wisa Indianen Pilpays Sedo-Sagor eller Konunga-Spegel. Ifrån Turkiskan and Persiskan Förmenskad of Peter Rubens Kongl. Sekr. Och Transl.* (Bilge Hintli Pilpay'ın Sedo-Hikâyeleri veya Konunga Oyunu'nun Devamı. Kraliyet Türkçe ve Farsça Sekreteri Peter Rubens'ten Çeviri)'dir (Jarring, 1987, s. 5). Bu kitap, orijinali Sankritçe olan ve Bidpai'nin yazdığı varsayılan *Pancatantra* masallarından bir seçkinin (Arap harfli) Türkçe çevirisinin İsveççe çevirisidir. Bu kitap, Türkçede *Kelile ve Dimne* olarak bilinmekte, kitabın Beydebâ tarafından kaleme alındığı veya yazıya geçirildiği kabul edilmektedir.¹¹ Türkçeden İsveççeye çeviriyi yapan kişi ise, Lund ve Uppsala üniversitelerinde görev almış bir oryantalist ve Stockholm'de The Royal Collegium'da Türkçe kraliyet tercümanı vazifesini sürdüren Peter Rubens'tir (1720-1763).¹² Türkçeden çevrilmiş olmakla birlikte, aslen Türk edebiyatına dâhil olmayan bu eser haricinde, şu ana dek elde edilen bulgulara göre, yirminci yüzyılın başına dek herhangi bir edebiyat metni Türkçeden İsveççeye çevrilmemiştir.

Bu zamana dek iki ülke arasında edebiyata dair en göze çarpan münasebet, 1-14 Eylül tarihlerinde 1889'da Stockholm'de ve Norveç'in Christiania şehrinde gerçekleşen Sekizinci Şarkiyat Kongresi ve bu kongreye Osmanlı devletinin resmî temsilcisi olarak Ahmet Mithat'ın katılımıdır. Ahmet Mithat, bu kongre vesilesiyle Stockholm'de kısa bir süre kalır, oradan Uppsala'ya ve sonra da Christiania'ya gider; kongreden sonraysa çeşitli Avrupa şehirlerinden geçerek Trieste'den (İtalya) kalkan bir gemiyle İstanbul'a geri döner. Ahmet Mithat, İsveç kralı da dâhil çeşitli kişilerle görüşmelerini ve bu geziye dair gözlemlerini, İstanbul'a döndükten kısa bir süre sonra "Avrupa'da Bir Cevalan" başlığıyla *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yayımlar.¹³ Ahmet Mithat'ın bu Avrupa seyahati ve özellikle Sekizinci Şarkiyat Kongresi'ne katılımına dair son zamanlarda yapılan akademik yayınlar sayesinde daha fazla bilgi sahibi olmak mümkündür.¹⁴

11 Bu eserin Türkçeye Süryanice, Farsça ve Arapça gibi farklı dillerden aktarıldığı göz önüne alınırsa, Türkçe metnin kaynaklarının çok daha karmaşık olduğu açıktır. Bu minvalde, İsveççeye çevrilen bu kitap, bir çevirinin çevirisi olarak kabul edilebilir.

12 Rubens, 5 Aralık 1763'te Stockholm'ü ziyaret eden şark elçilerine tercümanlık yapmış, İsveç Devlet Arşivinde uzun süre tercüme edilmeyen Türk ve Tatar diplomatik belgelerini bizzat tercüme etmiştir. Hayatı boyunca hiçbir Doğu ülkesine gitmemiş Rubens hakkında daha fazla bilgi için bk. (Jarring, 1987).

13 bk. (Ahmet Mithat Efendi, 2015).

14 bk. (Holmberg, 1989, s. 17-22); (Findley, 1998, s. 15-49); (Brendemoen, 2020, s. 129-144).

Yirminci yüzyılda İstanbul, pek çok İskandinav oryantalisti, yazarı ve gezgini için de büyüleyici bir şehir olmaya devam eder. Bu yüzyılın ilk yarısı, aynı zamanda Türkçeden ilk edebî eserlerin İsveççeye çevrildiği dönemdir ve bu konuda sonraki dönemi de kapsayan en ayrıntılı çalışma, Elzbieta Świecicka'nın raporudur (2011, s. 2-3). 1950'den sonra Türkçeden İsveççeye roman, öykü ve şiir türleri başta olmak üzere çevrilen eser sayısı giderek artmakla beraber, 1950'lere dek İsveççeye çevrilip kitap formunda basılan eser sayısı sadece beştir. Bunlardan ilki, Ali Nouri'nin¹⁵ 1902'de basılan Nasreddin Hoca fıkraları çevirisi, *Nasreddin Khodjas upptåg och skämt: turkiska sägner från Timurlenks dagar*'dır (Nasreddin Hoca'nın Şakaları ve Muziplikleri: Timur Döneminden Türk Efsaneleri). 1928 yılında, yine Nasreddin Hoca fıkraları İsveççeye çevrilir. Bu kez çevirmen, Türkçe bilmeyen ve Halide Edib vesilesiyle Türk edebiyatına ilgi duyan İsveçli bir edebiyat tarihçisi ve önemli bir eleştirmen olan Fredrik Böök'tür.¹⁶ Ancak Böök, bu fıkraları Türkçeden değil, İngilizce ve Fransızcadan İsveççeye çevirmiştir ve onun bu çevirisi, *Nasreddin Hodscha: Turkiska Sagor och Skämthistorier* (Nasreddin Hoca: Türk Masalları ve Fıkraları) adıyla kitap olarak basılır.

Üçüncü çeviriye, bu makalede ayrıntılı olarak ele alınacak olan Halide Edib'in *Ateşten Gömlek* romanının, doğrudan Türkçe metninden Hjalmar Lindquist tarafından çevrilen *Eldskjortan*'dır. Bu çeviriden yaklaşık yirmi yıl sonra çevrilen dördüncü eser, yine bir Halide Edib romanıdır; *Sinekli Bakkal*, romanın İngilizcesi *The Clown and His Daughter* esas alınarak Lennart Westlinder tarafından *Rabia, Koransängerskan* adıyla İsveççeye çevrilir ve 1947'de kitap olarak basılır.¹⁷ Sonuncu çeviri ise belki de en ilginç ve hakkında en az bilgiye sahip olunan çeviridir. Erik Gamby'nin derlediği *Österland: Tolkning av modern turkisk och japansk lyrik* (Doğu: Modern Türk ve Japon Şiirlerinin Yorumlanması) isimli, birçok Türk ve Japon şairin şiirlerinden meydana gelen bir seçki 1947'de yayımlanır.¹⁸ Bu kitabın başlığında, yerinde bir şekilde çeviri yerine “yorum” yazmasının nedeni, Gamby'nin bu çevirileri, doğrudan kaynak dillerden değil, bu dillerdeki şiirlerin İngilizce çevirisinden yapmış olmasıdır. Gamby, bu şiirleri Türkçeden İngilizceye kimin çevirdiğini açıklamaz; ancak o kişinin kadın bir akademisyen olduğunu belirtir (1947, s. 12).

Kitap olarak yayımlanan bu beş çeviri dışında, Türk edebiyatından iki farklı yolla daha İsveççeye çeviriler yapılmış ve bunlar farklı zamanlarda ve mecralarda ya yayımlanmış ya da

15 Meraklı bir İsveçli olan Gustav Noring, Müslüman olup Ali Nouri adını alarak Osmanlı bürokrasisinde görev alır. Cumhuriyet'ten sonra, adı Ali Nuri Dilmeç olur ve yaşamını Türkiye'de sürdürür.

16 Fredrik Böök, İsveç'te etkili bir edebiyat eleştirmeni ve akademisyendir. Böök, diplomat Johannes Kolmodin'i tanıır, hatta onu İstanbul'da ziyaret eder. Bu seyahati hakkında bir kitap da yayımlar. bk. (Böök, 1922). Her ikisinde de ünlü İsveç kralı Gustav Vasa'ya benzettikleri Mustafa Kemal Paşa'ya karşı da bir merak ve saygı uyanır. Daha detaylı bilgi için bk. (Kahle, 2006, s. 56).

17 *Rabia, Koransängerskan*, “*Rabia, Kuran Okuyucusu*” manasına gelmektedir ve kitap Helsinki'de basılmıştır. Ayrıca Westlinder, *Sinekli Bakkal*'ın Warner Bros. tarafından filme uyarlanması için epey bir çaba göstermiştir. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bk. (Eskin, 2023, s. 794–795; 810).

18 Bu seçkinin Türk edebiyatı kısmı, Yunus Emre, Karacaoğlan, Abdülhak Hamid Tarhan, Ahmed Hâşim, Yahya Kemal, Necip Fazıl Kısakürek, Hasan İzzettin Dinamo, Suphi Taşhan, Orhan Veli, İlhan Berk, Cahit Külebi, Melih Cevdet Anday, Oktay Rifat, Sabahattin Kudret Aksal ve Sefer Aytekin'in şiirleri ile anonim halk türkülerinden oluşmaktadır.

tarihî belge olarak günümüze dek ulaşmıştır. Bu hususta ilk yol, İsveç gazete veya yıllıklarında yer alan Türkçeden İsveççeye çevirilerdir. Üç şairden üç Türkçe şiir çevirisi yapan Johannes Kolmodin'in çevirileri, “Osmanerna Sångare i sorg: Krisen och Kriget i Turkisk Diktning. Tre översätter av docenten Johannes Kolmodin” (Osmanlı'nın Hüzünlü Şarkıları: Türk Şiirinde Kriz ve Savaş. Dr. Johannes Kolmodin'den Üç Çeviri) başlığıyla, 25 Eylül 1921'de, *Dagens Nyheter* gazetesinin pazar ekinde yayımlanır (1976b, s. 40). Türkçeden İsveççeye çevrilip yayımlanan bu ilk şiirler; sırasıyla “Till fanan” (Orhan Seyfi Orhon), “Rop ur djupen” (Ahmet Celal Sahir) ve “Frihetsmarschen”'dir (Mehmet Akif Ersoy)¹⁹ (Jarring, 1976b, s. 41). Kolmodin, ayrıca 1931'de Addis Abeba'da diplomatik bir görevdeyken, sonradan bir yıllık olan *Juvenalisk Årsbok*'ta da “Turkiska Musiken” adıyla yayımlanan beş halk türküsünü İsveççeye tercüme etmiştir (Jarring 1976b, s. 46).²⁰

Ayrıca Türkçeden İsveççeye çevrilip de matbu olarak basılmayan bazı şiirler de mevcuttur. Bu şiirler, kişisel mektup veya notlarda kalmıştır. Örneğin Kolmodin, arkadaşı Sven Lidman'a yazdığı 8 Nisan 1917 tarihli bir mektupta, iki Yunus Emre ilahisinin çevirisine de yer verir.²¹ Bu iki şiir, 1972'de, *Vi och Världslitteraturen* (Biz ve Dünya Edebiyatı) isimli bir derlemede yer alır (Jarring, 1976b, s. 44).²² Yine Kolmodin, arkadaşı yazar ve İsveç Akademisi üyesi Sven Hedin'e yazdığı bir mektupta, Mehmet Emin Yurdakul'un meşhur “Anadolu'dan Bir Ses yahut Cenge Giderken” şiirinin İsveççe çevirisini (“På väg ut i striden: En röst från Anatolien”) de ekler (Jarring, 1976b, s. 46).²³ Nihayetinde, 1950'lerde pek düzenli ve bilinçli bir biçimde olmasa dahi Türk edebiyatından eski ve yeni bazı metinler İsveççeye çevrilmiş ve bu çevirilerin önemli bir bölümü de farklı yollarla İsveç edebî kamusuna ulaşmıştır.

Türkçeden İsveççeye çevrilmiş tüm bu bahsi geçen metinlerin tarihsel ve edebî bağlamı göz önüne alındığında, Halide Edib'in *Ateşten Gömlek* romanının İsveççe çevirisi *Eldskjortan*'ın önemi aşikârdır. 1950'lere kadar Türk edebiyatından İsveççeye çevrilip kitap olarak yayımlanan eser sayısı, daha önce de belirttiği gibi, sadece beştir. Bu beş kitap içinde, 1902'de yayımlanan ilk Nasreddin Hoca fıkralarının çevirisi dışında doğrudan Türkçeden İsveççeye çevrilmiş tek eser ise, *Eldskjortan*'dır. Nasreddin Hoca fıkraları halk edebiyatının bir parçası sayılacağından, *Eldskjortan* Türkçeden İsveççeye çevrilen ilk modern edebî metin olarak değerlendirilebilir. Ayrıca *Ateşten Gömlek* romanının 1923 yılında Türkiye'de kitap olarak ilk kez basımından birkaç yıl sonra, İsveç edebî kamusuna çeviri yoluyla dâhil olması da kayda değerdir. Böylece bu çeviri roman, İsveç'te Türk edebiyatına, Türkiye'nin yakın tarihine ve Halide Edib'le eserlerine dair yazılar yazılmasına, bazı tartışmalara ve çeşitli etkinlikler düzenlenmesine vesile olmuştur.

19 Bunlardan ilki ve sonuncusu, Orhon Seyfi Orhun'un “Sancağa” ve Mehmet Akif Ersoy'un “İstiklâl Marşı” şiirleridir. İsveççeye çevirinin Ahmet Celal Sahir'in hangi Türkçe şiirinden olduğu ise tespit edilememiştir.

20 Ayrıca bk. (*Juvenalisk Årsbok*, 1931).

21 Bu mektup Uppsala'dan gönderilmiştir. Ayrıca bk. (Kungliga Biblioteket, Katalogsrum L 83:8).

22 Bu kitap, *Internationella Bokklubben* tarafından derlenmiştir.

23 Mektup tarihsiz olmakla birlikte, Jarring'e göre 1921'den önce yazıldığı aşikârdır. Bu mektubun orijinali için bk. “Sven Hedin arkiv.” Kolmodin hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Kolmodin, 2006, s. 97–114); (Kolmodin 1999, s. 49–86).

2. Ateşten Gömlek'in İsveççe Çevirisi: Eldskjortan

Eldskjortan'ı Türkçeden İsveççeye çevrilen ilk modern edebî metin olarak tarihsel ve edebî bağlamına oturtuktan sonra, bu çeviriyi *Ateşten Gömlek*'in diğer dillerdeki çevirileriyle birlikte de değerlendirmek gerekir. *Ateşten Gömlek*, ilk olarak 1922 yılında, 6 Haziran'dan 11 Ağustos'a dek *İkdam* gazetesinde tefrika olarak yayımlanır. Roman, kitap olarak 1923'te İstanbul Teşebbüs Matbaasında basılır. Bundan bir yıl sonra, 1924'te Halide Edib'in kendisi tarafından *The Shirt of Flame* adıyla İngilizceye çevrilir ve New York'ta yayımlanır. Halide Edib'in romanı, kendisinin İngilizceye çevirmesinden önce, *Ateşten Gömlek* 1923'te Arapçaya ve doğrudan Arap harfli Türkçe baskısından Almancaya çevrilir.²⁴ Romanın *Ognennaža rubaška* adıyla 1927 yılında, Rusçaya da çevrildiğine dair bir bilgi olmakla birlikte bu bilgi teyit edilmeye muhtaçtır.²⁵ Bir sonraki yıl, *Ateşten Gömlek*, doğrudan romanın Arap harfli Türkçe orijinal ilk baskısı esas alınarak Hjalmar Lindquist tarafından İsveççeye çevrilerek Stockholm'de yayımlanır. Bu İsveççe çeviriden yola çıkılarak roman, *Liekkipaita: romaani Turkin vapaussodasta* adıyla 1929 yılında, Olli Nuorto tarafından Finceye çevrilir. Roman, bir sonraki yıl, *Plamena košulja: roman iz vremena turske revolucije* adıyla bu kez Hırvatçaya çevrilir.²⁶

Tüm bu neredeyse ya eşzamanlı ya da romanın basım tarihinden sonraki birkaç yıl içinde yapılan farklı dillerdeki çevirilere rağmen, *Ateşten Gömlek*'in Türkiye'deki edebî kamu ve akademide muhtemelen en bilinen ve kısmen de incelenen çevirisi, romanın ikinci İngilizce çevirisidir. Bir tür serbest çeviri ile adaptasyon arasında bir yere konumlandırılabilen bu İngilizce çeviri, 1932'te Muhammed Yakub Khan tarafından yapılmıştır. Bu çeviri, kitap olarak o dönemde Hindistan'a dâhil olan Lahor şehrinde yayımlanır. Khan, romanın başlığını *The Daughter of Smyrna* (İzmir Kızı) olarak değiştirmiş ve kitabın kapağında da yer alan oldukça uzun bir alt başlık eklemiştir.²⁷ 1950'ye dek *Ateşten Gömlek*'in farklı dillerdeki bu çevirilerine ilaveten, roman 1948 yılında M. Mourad Kiwan tarafından *Le Fille de Smyrne* (İzmir Kızı) adıyla Fransızca'ya da çevrilir ve kitap olarak Cezayir'de yayımlanır.²⁸ Bahsi geçen bu çevirilerin bazıları, Halide Edib'in kendi çevirisi olan İngilizce metne (*The Shirt of Flame*)

24 Romanın Arapçası *Kamisi Minnâr* adıyla Tagrib Muhibbû'ddinü'l Hasib tarafından çevrilmiş ve kitap 1923'te Kahire'de neşredilmiştir. Romanın Almancasıysa, *Das Flammenhemd* adıyla Heinrich Donn tarafından çevrilir ve 1923'te Viyana'da, Interterritorialer Verlag tarafından basılır. Bu Almanca çeviri hakkında ayrıntılı bir inceleme için bk. (Kılıç, 2014, s. 35–53). Kılıç, kitabın 1923 olarak yayım tarihini, İnci Enginün'ün bir makalesine dayandırır (s. 324). Bu makale için ayrıca bk. (Enginün, 1973).

25 Bu iddiaya rağmen, Kılıç bu tezde herhangi bir kaynak göstermemiştir.

26 bk. (Halide Edib, 1930).

27 Kitabın alt başlığı şudur: *A Story of the Rise of Modern Turkey, on the Ashes of the Ottoman Empire – the Turk's Revolt Against Western Domination, His Thrilling Adventures, Sufferings and Sacrifices in the Cause of National Honour and Independence*. Bu çeviri ve Halide Edib'in Hindistan'daki faaliyetleri ve alınması için bk. (Dhanawade ve İmşir, 2021, s. 93–111).

28 Bu çevirinin Lahor'da basılan İngilizce çeviri gibi kısaltılmış olduğu sayfa sayısının seksen sekiz olmasından anlaşılabilir. Bu konudaki kaynak, yorum ve romanın Fransızca çevirisi için bk. (Yalçındağ, 2021, s. 71–72; 80–82). Kitabın üzerinde telif hakkının Lahor'daki çeviri kitabın sahibinden alındığı ibaresi olduğu için bu Fransızca çevirinin, Lahor'daki çeviriyi esas aldığı da düşünülmektedir. İnci Enginün, bu Fransızca çevirinin Cezayir'de yayımlandığını ilk belirten kişi olsa da buna dair bir kaynak göstermez. bk. (Enginün, 1986, s. 71).

ya da zaten Türkçeden başka bir dile çevrilmiş bir metne dayanır. Bazı çevirilerse, romanın ikinci İngilizce çevirisi ve Cezayir'deki Fransızca çevirisinde olduğu gibi, bariz kısaltmalara ve adaptasyon olarak nitelenebilecek keyfi tutumlara maruz kalır. Tüm bunlar göz önüne alındığında, *Eldskjortan*'ın doğrudan orijinal Arap harfli Türkçe birinci baskısından yapılan ilk çevirilerden, hatta en sadık çeviri olduğu dahi söylenebilir. Bu iddia, ancak romanın Arapça, Almanca ve (varsa) Rusça çevirileri detaylı bir şekilde incelendikten sonra kesinlik kazanabilir.

Gerard Genette, bir matbu eserde ana metin haricinde olan ve kurguya dâhil olmayan yazılı ve görsel tüm öğeleri “paratext” olarak adlandırır ve bunların bir metnin yorumlanmasındaki işlev ve önemini belirtir (1997, s. 1-15). Bu öğeler, bir kitabın kapağından önsözüne, dipnotlardan arka kapak yazısına kadar her şeyi kapsar. *Eldskjortan*'ın Türkçeden İsveççeye çevrilen ilk modern edebî metin olduğu ve İsveç edebî kamusunun ilk kez böyleleri bir metinle karşılaştığı düşünüldüğünde, bir bütün olarak romanın çevrilme sürecini, 1920'lerde romanın İsveç'teki kitap piyasasına sunulma şeklini ve bunun gerekçelerini anlamak ve nihayetinde romanın ve Halide Edib'in İsveç'te nasıl alımlandığını analiz edebilmek için *Eldskjortan*'ı, “paratext” kavramıyla ele almak hem elzem hem de faydalıdır.

Bu minvalde, ön ve arka kapakları ayrı değerlendirmek kaydıyla, *Eldskjortan* kitap olarak dört ana bölümden oluşmaktadır. “Översättarens inledning” (Çevirmenin Giriş Yazısı) başlıklı ilk bölüm, çevirmenin romana ve çeviriye dair önsözüdür. İkinci bölüm, “Författarinnans förord” (Yazarın Önsözü) kitabın Türkçe orijinalindeki Halide Edib imzalı önsözüdür. Ardından romanın tam İsveççe çevirisi gelir. “Förklaringar” (Açıklamalar), romanda çevrilmeden bırakılan Türkçe sözcüklerin, metinde adı geçen bazı semt ve şehir adlarının, ikilemelerin, bazı hitap şekillerinin ve deyimlerin İsveççe olarak açıklandığı üçüncü bölümdür. Kitabın son ve tek sayfalık bölümüyse, içindekiler anlamına gelen *Innehåll*'den meydana gelmektedir.

Romanın adı, İsveççede “Ateşten Gömlek” manasına gelecek şekilde, ateş anlamındaki *eld* ve gömlek anlamındaki *skjorta* sözcüklerinin birleştirilmesiyle *eldskjortan* olarak oluşturulmuştur.²⁹ Romanın bir de alt başlığı vardır: *Roman från världskriget*. Bu başlık, “Birinci Dünya Savaşı'ndan roman” manasına gelmektedir. Çevirmenin kendisi tarafından romanın Türkçe orijinaline aykırı olarak eklenmiş bu alt başlığın; bu metnin modern Türk edebiyatından İsveççe yayımlanan ilk kitap olduğu göz önüne alındığında, İsveç edebî kamusu için romanın konusu ve içeriğine dair bir ön bilgi vermek amacıyla eklendiği düşünülebilir. Ayrıca kitap, günümüzde de İsveç'in en büyük ve saygın yayınevlerinden biri olan P. A. Norstedt & Söner (şimdiki adıyla Norstedts) tarafından Stockholm'de 1928 yılının Ekim ayında basılmıştır. *Svenska Dagbladet* gazetesinde yer alan 8 Eylül 1928 tarihli ve kitaba dair ilk haberde, romanın Ekim'de piyasaya sürüleceği ayrıca belirtilmektedir (“Turkisk roman i svensk dräkt”, s. 8).

Romanın ön kapağı açık mavi ve gri arası bir renkte, biraz kalınca bir saman kâğıdındandır (bk. EK 1). Aşağıda görüleceği gibi oldukça sade olan bu kapağın en üstünde, kırmızı renkli

29 Sondaki “n” İsveççede niteleyici ek görevindedir; *en skjorta*'daki (bir gömlek) niteleyici *en*'in *n*'si kelimenin sonuna gelmesiyle İngilizcedeki “the”nin işlevini görür.

bir ay ve yıldız yer almaktadır. Bu ay ve yıldızın altında, yazarın adı italik ve *Halidé Edib* olarak büyük harflerle yazılıdır. Burada dikkate değer nokta, Halide adındaki “e” harfinin Fransızcadaki *é* harfiyle yazılmış olmasıdır. Bu tür bir kullanım, Halide Edib’in İngilizce basılan ilk anı kitabında da bulunmaktadır. Dolayısıyla Lindquist de bu kullanımı tercih etmiş olabilir. Ayrıca onun bu tercihini, Halide Edib’e gönderdiği 20 Temmuz 1929 tarihli mektupta da devam ettirdiği görülmektedir (“Hjalmar Lindquist’ten Halide Edib’e mektup”, SE-S-HS Acc 1978/48, 1929).

Yazarın adının altındaysa, çok daha büyük puntolarla ve kırmızı renkte romanın İsveççeye çevrilmiş adı yer alır. Çevirmen, henüz Türkiye Türkçesinde Latin alfabesi kullanılmaya başlanmadığı ve bu konuda kurallar belirlenmediği için Arap harfli Türkçeden transkripsiyonla romanın Latin harfli Türkçe adını da parantez içinde “Atesjden Gömlek” olarak belirtmiştir. Kitabın iç kapağında yer alan romanın alt başlığına ön kapakta yer verilmesi de *Turkisk Roman* (Türk Romanı) ifadesi, her harfi büyük olacak şekilde yer alır. Ön kapağın biraz altında yayınevinin logosuna yer verilmiş, küçük puntolarla yayınevinin adı (P. A. Norstedt & Söner) ve kitabın basıldığı yer (Stockholm) belirtilmiştir (bk. EK 2).

Kitabın arka kapağı da ön kapağıyla aynı renk ve tondadır. Arka kapakta, bu romandan bağımsız olarak yayınevinin yayımladığı iki farklı kitabın tanıtımına dair bazı bilgiler yer almaktadır.³⁰ Bu örneklerdeki benzer şekilde, bu iki kitap ve o dönemde aynı yayınevinden yayımlanan başka kitaplar, herhangi birinin arka kapağında *Eldskjortan*’a dair bir tanıtım yazısına ulaşılacağı düşüncesiyle incelenmiş, fakat romana dair böyle bir yazı tespit edilememiştir. Kitabın arka kapağında, en altta kitabın o zamanki fiyatı 5 Kron, 75 öre olarak belirtilmiştir. Son olarak, çok küçük puntolarla kitabın basım yeri, yılı ve yayıneviyle birlikte (Stockholm, 1928, P. A. Norstedt & Söner) bir seri numarası (283014) yazılıdır.

Eldskjortan’ın ilk sayfalarında solda, Halide Edib’in siyah elbiseler içinde ayakta, kameraya bakarak poz verdiği ve neredeyse tam sayfa olarak yer alan siyah beyaz bir fotoğrafına yer verilmiştir. Sağdaki sayfadaysa, ön kapaktaki bilgiler daha ayrıntılı bir şekilde belirtilir. *Eldskjortan* başlığının altında bu kez, *Roman från världskriget* alt başlığı da yer alır. Takip eden sayfalarda çevirmenin giriş yazısının (*Översättarens inledning*) olduğu beş sayfalık bir bölüm vardır (Lindquist, 1928, s. 5). Bu giriş yazısı, hem romanın çevrilme süreci ve bu konuda Lindquist’in bir çevirmen olarak tutumuyla ilgili hem de metinden anlaşıldığı kadarıyla Lindquist ile Halide Edib’in mektuplaşmalarına dair Türk edebiyatı açısından da çok önemli bilgiler içermektedir. “Çevirmenin Önsözü” niteliğindeki bu yazı, Halide Edib’i İsveçli okurlara “günümüz Türkiye’sinin en önemli kadın yazarı olarak”³¹ takdim eder (1928, s. 5). Sonuna Temmuz 1928 notu düşülmüş bu giriş yazısında Lindquist, Halide Edib’in Türkiye için önemi ve değerini belirttikten sonra, Salih Zeki ile ilk evliliği dâhil Halide Edib’in

30 Bunlar, Andrea Butenschön’ün *Jahānāra Begam* ve Ernst von Wendt’in *Kärlek och Vår i Japan* kitaplarıdır.

31 O dönemin İsveççesinde yazarlar, erkek (*författare*) ve kadın (*författarinna*) olarak iki farklı sözcükle ifade edilmektedir. Lindquist, “Turkiets mest betydinge författarinna i närvarande tid” ifadesini kullanır. Buradan yola çıkarak Lindquist’in Halide Edib’in ayrım gözetmeksizin en önemli yazar olduğunu belirtmek istediğini de düşünmek mümkündür.

hayatının bir özetini sunar okurlara. Bu hususta, 1926'da Londra'da neşredilen *Memoirs of Halidé Edib* (Halide Edib'in Hatıraları) kitabını da hatırlatır. Bu kitapla Halide Edib'in kendi yaşamını ve geç Osmanlı dönemindeki Türk aile hayatını çok başarılı ve canlı bir şekilde tasvir ettiğini ifade eder (Lindquist, 1928, s. 5). Ayrıca Lindquist; okurlara Halide Edib'in Osmanlı İmparatorluğu'nda kadınların ve genç kızların eğitim almasında reformist bir tutumu olduğunu, imparatorluktan Cumhuriyet'e evrilen süreçte ve Kurtuluş Savaşı'nda ciddi bir rolü olduğu bilgisini de verir (Lindquist, 1928, s. 6).

Bundan sonra Lindquist, Halide Edib'in İngilizce olarak yazdığı anılarının ikinci kitabının (*The Turkish Ordeal*) bu yıl içinde New York'ta basılacağını okurlara haber verir; fakat bu kitabın Anadolu'daki Milli Mücadele'yi anlattığının, dolayısıyla Halide Edib'in bir otobiyografisi olmadığını da altını çizer (Lindquist, 1928, s. 6). Lindquist'in daha kitap yayımlanmadan, Halide Edib'in bu kitabına dair böylesi ayrıntılı bir bilgiye, nereden ve nasıl haiz olduğu meçhuldür. Lindquist, İngiliz ya da Amerikan basımında bu yeni çıkacak kitapla ilgili bir yazı veya haber vasıtasıyla bilgi edinmiş olabilir, ki bu ayrıca araştırılması gereken bir konudur. Ancak, bizzat Halide Edib'in Lindquist'e bu konudan bahsetmiş olması da yüksek bir ihtimaldir. Bu görüşü kesin olarak doğrulamak mümkün olmasa dahi, giriş yazısında Lindquist'in verdiği iki kısa örnekten Halide Edib'in kendisiyle bir süre mektuplaştığı anlaşılmaktadır.

Lindquist, bu mektuplaşmaya dair bazı önemli bilgiler vermektedir. İlk olarak Lindquist, 10 Temmuz 1927'de, Halide Edib'in kendisine Londra'dan gönderdiği bir mektuptan bahseder ve mektubun Türkçe olduğunu bizzat belirttiikten sonra aynı mektuptan bir alıntıyı İsveççeye çevrilmiş olarak aktarır.³² Buna göre Halide Edib bu mektubunda, "kitabın Konstantinapol'de basıldığı dönemde, ben Ankara'daydım ve son okumayı bizzat denetleyemedim. Ne yazık ki, bu kadar çok basım hatasının olması üzücü" manasına gelen bir açıklama yapmıştır.

Hemen ardından Lindquist, Halide Edib'den 8 Ağustos 1927 tarihli bir başka mektup daha almış olsa gerekir, çünkü kendisi doğrudan Halide Edib'den başka bir alıntı daha yapar ki alıntı bu kez İngilizcedir.³³ Bu kısa alıntıda da Halide Edib, "Ateşten Gömlek'i çeviren herhangi bir yabancıyı ne kadar çok takdir ettiğimi size söylemek isterim; çünkü bu eser, çok özgün bir Türkçenin yanında, bitmek bilmeyen basım hataları ve pek çok Anadolu şivesini barındırmaktadır." diyerek *Ateşten Gömlek*'in ilk basımındaki hataların çokluğundan dert yanmakta hem de bu eseri çevirmenin neden bu denli zor olduğunu bizzat kendisi ifade etmektedir. Bu ikinci mektupta, üzerinde durulması gereken bir başka meselede de Türkçe yazılıp gönderilen bir mektuptan sonra, Halide Edib'in bu mektubu neden İngilizce olarak yazdığıdır. Buna dair Lindquist de bir açıklama yapmaz. *Eldskjortan*'ın başındaki bu yazıda yer verilen iki kısa alıntı ve mektupların tarihleri göz önüne alındığında, bu kitabın basımından önce Halide Edib ile Hjalmar Lindquist'in mektuplaşmış oldukları aşikârdır. Fakat bu mektuplara dair

32 "Under den tid, då boken trycktes i Konstantinopel befann jag mig i Angora och kunde ej själv överbaka korrekturläsning. Det är att beklaga, att så många tryckfel insmugit sig" (1928, s. 8-9).

33 "I also want to tell you, how much I admire any foreigner translating the 'Ateschden Geumlek' for in addition to its being in very idiomatic Turkish, it has no end of misprints and has a lot of Anatolian dialect" (1928, s. 9).

Lindquist başka bir bilgi vermez. Ancak eldeki belge ve bulgular gözetilerek bazı tahminlerde bulunmak mümkündür.

Türkçeye ilgisi ve bu kitaba harcadığı vakit ve emek düşünülürse, Lindquist'in bir şekilde Halide Edib'in Londra'daki adresini edininip, *Ateşten Gömlek*'i İsveççeye çevirdiğini belirttiği ilk mektubu yazmış olması muhtemeldir. Bu minvalde, 10 Temmuz 1927 tarihli aslı ve tamamı mevcut olmayan mektup, Halide Edib'in Lindquist'e gönderdiği cevap niteliğindeki ilk mektup olabilir. Dolayısıyla, bu tarihten önce Lindquist ona bir mektup göndermiş olmalıdır; çünkü bu mektuba dair alıntıdan Halide Edib'in kitabın çevrildiğini artık bildiğini ve basım hataları hakkında şikâyet ettiğini rahatlıkla anlamak mümkündür. Ancak ikili arasındaki mektuplaşmanın tam olarak ne zaman başladığını bilebilmek mümkün olmasa da 1927 Temmuz'undan önce bu konuya dair Lindquist (ve bir sonraki bölümde incelendiği gibi bu konuya dair hiç kimse) başka bir şey söylemez.

Bu mektuplaşmayla ilgili ikinci husus, Halide Edib'in Lindquist'e gönderdiği 8 Ağustos 1927 tarihli mektuba dairdir. Bu mektuptan önce Lindquist, Londra'da ikamet eden Halide Edib'e bir ikinci mektup göndermiş olmalıdır ki Halide Edib bu ikinci mektubu Stockholm'de yaşayan Lindquist'e göndermiş olsun. Lindquist'ten ikinci bir mektup gelmeden, Halide Edib'in ona yeni bir mektup göndermiş olması, çok düşük bir ihtimal olmakla birlikte mümkündür. Ayrıca, Halide Edib'in bu ikinci mektubunu İngilizce yazıp yazmadığına dair kesin bir belge yoktur. Buradan, Lindquist'in ikinci mektubunun İngilizce olduğu için Halide Edib'in de ona aynı dilde cevap vermiş olması, ilk akla gelen düşüncedir. Fakat bunu da herhangi bir başka belge olmadan bilebilmek imkânsızdır. Halide Edib ile Lindquist arasındaki ikinci olduğu varsayılan mektuplaşmanın Fransızca olduğu düşünülebilir. Ancak bu, hem çok düşük bir ihtimaldir hem de pek akla uygun değildir. Eğer Halide Edib'in bu mektubu Fransızca olsaydı, Lindquist bu alıntıyı, ya daha önce Türkçe yazılmış mektupta yaptığı gibi doğrudan İsveççeye çevirerek belirtir ya da bunun Fransızca orijinalini yazardı. Bu alıntıyı İsveççe bir giriş yazısında İngilizceye çevirmesinin akla uygun hiçbir manası ve faydası yoktur. Her ne olursa olsun, Halide Edib ve Hjalmar Lindquist arasındaki mektuplaşmanın karşılıklı bir bilgi alışverişine dönüştüğü söylenebilir. Lindquist, giriş yazısında da belirttiği Halide Edib'in *Zeyno'nun Oğlu* romanının aynı yıl *Vakit* gazetesinde tefrika edildiği bilgisini (1928, s. 7) bile bu mektuplardan birinde Halide Edib'ten öğrenmiş olabilir.

Bu mektuplara ilişkin başka bir bilgi ve belge bulmak amacıyla İsveç Ulusal Kütüphanesi'ndeki hem tüm mektup bölümü hem de Hjalmar Lindquist arşivi, dijital ve manuel olarak gözden geçirilmiştir. Bu uzun işlem sonunda, içindeki belgelerin tek tek tasnif edilmediği Lindquist'in arşiv kutusu bulunmuştur. Bu kutuda, Lindquist'in Halide Edib'e yazdığı başka bir mektup daha vardır. Stockholm'den Londra'ya gönderilmiş olan bu mektup, 20 Temmuz 1929 tarihlidir ("Hjalmar Lindquist'ten Halide Edib'e mektup", SE-S-HS Acc 1978/48, 1929). Bu da Lindquist'in giriş yazısında bahsi geçen mektuplardan neredeyse iki yıl sonradır.

Ancak burada da açıklığa kavuşturulması gereken birkaç belirsiz mesele vardır. Birincisi, mektubun zarfından anlaşıldığı kadarıyla, bir adet mektup “Madame Halidé Edib” adına, “14 Belsize Grove, London, NW 3” adresine gönderilmiş, fakat bu mektup sahibine ulaşmadan Stockholm’e geri dönmüştür (bk. EK 3). Zarftaki mor damgayla Stockholm ve Hampstead’e geliş ve gidişleri gösteren damgalardan, bu durum kolayca anlaşılmaktadır. Halide Edib’in Adnan Adıvar’la birlikte 1926 yılının ilk aylarından itibaren Londra’daki Hampstead Heath semtinde küçük bir evde yaşadığı bilinmektedir (Çalışlar, 2010, s. 330). Küçük bir defter boyutundaki iki sayfadan biraz uzun olan bu mektupta Lindquist, Halide Edib’e daha önce de mektupla ulaşmaya çalıştığını ancak bunu başaramadığını yazar (“Hjalmar Lindquist’ten Halide Edib’e mektup,” SE-S-HS Acc 1978/48, 1929; EK 4). Böylece, arşivde bulunan bu mektuptan önce de Lindquist, Halide Edib’in Londra’daki adresine başka mektup ya da mektuplar göndermiştir. Eğer Lindquist’in arşivindeki bu mektup da geri dönen mektuplardan ikincisi veya onlardan biridir. Aksi takdirde, eğer Lindquist, muhafaza etmek için bir kopyasını yazıp saklamadıysa, başkasına gönderdiği mektubun kendisinde olması mantığa uygun değildir. Ayrıca, 1928 yazında Columbia Üniversitesinin davetiyle Amerika’ya giden Halide Edib, muhtemelen Londra’daki bu eve bir daha hiç dönmemiştir; Adnan Adıvar, o daha Amerika’dan Paris’e taşınmıştır.³⁴ Dolayısıyla, bu evi boşalttıkları için (muhtemelen önceki) mektup da bu nedenle Lindquist’e dönmüş olsa gerektir.

Lindquist, bu geri dönen mektubunda, *Ateşten Gömlek*’in kendi çevirisinden yola çıkarak Finceye çevrilip Helsinki’de neşredildiği haberini vermektedir. Ardından, arşivdeki tasnif edilmemiş küçük defterlerdeki notlardan anlaşıldığı kadarıyla, Lindquist, Türkçeden başka kitaplar çevirmeyi de tasarlamaktadır. Bu mektupta da Halide Edib’den bazı kitaplar hakkında bilgi ve görüş almak ister gibi görünmektedir: Halide Edib’e Fatma Aliye’nin *Muhadarat* (1892) romanını okuyup okumadığını, Reşat Nuri Güntekin’in *Çalılıkıuşu*, *Dudaktan Kalbe* ve *Akşam Güneşi* romanları hakkındaki fikirlerini sorar (“Hjalmar Lindquist’ten Halide Edib’e mektup”, SE-S-HS Acc 1978/48, 1929).

Lindquist’in önsöz niteliğindeki yazısında Halide Edib’in mektupları dışında, *Eldskjortan*’ın çevirisiyle ilgili bazı ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır. Lindquist, romanın çevirisinde bazı Türkçe ad ve sözcüklerde kesme işaretini kullandığını belirtir; çünkü bu sözcükleri Türkçeden İsveççeye çevirmeyi tercih etmemiştir. Fakat bu sözcükler bir tamlamada tamlayan ya da bir cümlede çoğul olarak kullanılırken İsveççedeki ekler kullanılmıştır. “İhsan’s” ve “Aisje’s” (Ayşe) ya da “entary’er” (entari) ve “jeldirme’erna” (yeldirme) gibi iki farklı şekilde kullanıma dair bu örnekleri bizzat Lindquist belirtir (Lindquist, 1928, s. 7) ki farklı sözcükleri de içeren bu tür bir uygulama, romanın pek çok sayfasında görülebilir. Bir başka deyişle, özel adlar dışında, bazı Türkçe sözcüklere İsveççe karşılık aranmamıştır; bu sözcükler çevrilemeden bırakılarak tıpkı özel ad gibi değerlendirilmiş ve İsveç dilinde böyle bir kullanım olmamasına rağmen hem bu Türkçe sözcüklerde hem de özel adlarda kesme işareti kullanılmıştır.³⁵

34 Halide Edib’in Paris’e, 1929 yılında Kasım sonu veya Ekim’de taşınmış olduğuna dair bir mektup mevcuttur (Çalışlar, 2010, s. 372). Halide Edib’in Amerika’dan ne zaman ve hangi şehre döndüğüne dair kesin bir bilgi yoktur. Halide Edib’in İngiltere’yle ilişkisine dair ayrıca bk. (Haliloğlu, 2019).

35 Bu kitabın beş sayfalık açıklamalar bölümünde, bu sözcükler ve bunlara dair kısa tanımlayıcı ifadeler İsveçli

Ayrıca, “entary” ve “jeldirme” örneklerinde olduğu gibi, Arap harfli Türkçeyle yazılmış onlarca sözcük Latin alfabesine aktarılırken, henüz Türkiye’de Latin alfabesine geçilmediğinden transliterasyonda, alfabedeki harflerle ilgili belirli bir esas yoktur. Dolayısıyla, Lindquist bu sözcükleri kendine göre Latin alfabesine aktarmıştır. Üstelik kesme işareti örneğindeki gibi, kendi uydurduğu bazı kurallarla, romanı Türkçeden İsveççeye en doğru ve aslına sadık şekilde çevirmeye çalıştığı, bu çeviri metninin tamamından anlaşılmaktadır. Bu bakımdan günümüzdeki kural ve kullanımlarla karşılaştırarak, bu çeviride bir doğruluk gözetmek çevirmene haksızlık olacaktır.

Çeviriye dair bu tür teknik ve dilsel açıklamalara ilaveten, Lindquist bu romanı çevirmesinin temel motivasyonunu da kısaca izah eder. Yirmi beş yaşından sonra, Türkçe konuşan bazı gruplarla birlikte yedi yıl yaşadığını, bu vesileyle Türkçe öğrendiğini ve nihayetinde bu çeviriye yapmaya karar verdiğini anlatır (Lindquist, 1928, s. 6).³⁶ Tasnif edilmemiş olarak pek çok belgenin bulunduğu Lindquist’in arşiv kutusunda, bazı kitaplar üzerine çokça not aldığı, iki tane küçük defteri Türk edebiyatıyla ilgili çeşitli notlarla doldurduğu ve doğrudan *Ateşten Gömlek* romanının ilk Türkçe baskısına İsveççe, İngilizce, Fransızca ve Latin harfli Türkçe olarak sözcükleri tek tek yazdığı, bunlara en uygun İsveççe sözcükler aradığı anlaşılmaktadır (bk. EK 5 ve EK 6). Çeşitli kitaplar üzerindeki bu farklı dillerde tutulmuş notlar; hem Halide Edib ve Lindquist arasında, en azından ulaşılabilen kaynaklara göre Türkçe, İngilizce ve Fransızca mektuplaşmalar hem de Türkçeden İsveççeye çevrilen bir roman üzerinden, her iki dilin de ötesine geçen çok dilli bir iletişim ve çeviri sürecinin varlığını da göstermektedir.

Böylesine detaylı ve sabır gerektiren bir çeviri sürecinden sonra, Lindquist çevirdiği metni kontrol etmesi için 1924-1937 yılları arasında Lund Üniversitesi’nde görev yapan Türkolog Doç. Gustaf Raquette’e (1871-1945) ilettiğini ve bu çevirinin onun sıkı denetiminden geçtiğini belirtir. Lindquist, kendisine bu önsöz ve açıklamalar kısmını yazmasını tavsiye eden Kolmodin ile metne dair yardım ve önerilerinden dolayı da Raquette’e içten teşekkür ederek yazısını bitirir (Lindquist, 1928, s. 9). “Paratext” olarak adlandırılan tüm bu öğelerle birlikte, *Eldskjortan* İsveç edebî kamusunda dolaşıma girer ve bu roman; haber, reklam, gazete yazısı, makale, bir radyo programında romandan bazı bölümlerin okunması ve konferans gibi çeşitli biçimlerde okurlara ve dinleyicilere ulaşır.

3. İsveç’te *Eldskjortan*’a Dair Yazı, Haber ve Etkinlikler

Türk edebiyatının İsveç’teki varlığı ve bunun tarihsel ve edebî bağlamı düşünüldüğünde Halide Edib’in yeri ve önemi aşîkârdır. Bu bakımdan Halide Edib aslında sadece İngiltere, Fransa, Amerika ya da Hindistan gibi ülkelerde tanınan bir Türk yazarı değildir. Türk edebiyatı söz konusu olduğunda İsveç’te, (hatta kitaplarının o dönemde Norveççe ve Finceye çevrildiğini de düşünürsek Kuzey ülkelerinde) 1950’lere dek ilgi duyulan, günlük ve haftalık matbu yayınlarda hakkında yazılar yazılan, dolayısıyla en bilinen, saygın yazarın Halide Edib olduğu söylenebilir.

okurlar için metnin anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

36 Burada Lindquist’in Türkçe konuşan bazı gruplardan ne kastettiği tam olarak belli değildir. Bunlar Ukrayna veya Rusya’daki Tatarlar veya başka Türkçe konuşan gruplar olabilir.

Kuzey Ülkelerinde de özellikle de her ne kadar geç Osmanlı döneminde Fatma Aliye başta olmak üzere bazı kadın yazarların Avrupalı diğer yazarlarla ulus-ötesi bağlantıları bilinse ve Mehmet Emin Yurdakul'un *Türkçe Şiirler* (1898) kitabının 1900'lerin hemen öncesi ve ertesinde farklı dillere çevrilmiş olsa dahi, Halide Edib'in eserlerinin çevrildiği dillerin çeşitliliği ve sayısı, Milli Mücadele'deki rolü ve oldukça etkileyici bir figür olmasından dolayı, özellikle 1920 ve 1930'larda bir yazar olarak etkisi, Fatma Aliye ve Mehmet Emin'in çok ötesindedir.³⁷

Ayrıca Halide Edib'in İngilizce yayımlanan kitapları ve başta *Ateşten Gömlek* olmak üzere romanlarının pek çok dile çevrilmiş olması, dolayısıyla eserlerinin bilhassa da 1920 ve 1930'larda farklı kültür, dil ve ülkelerde dolaşımında olması, David Damrosch'un "dünya edebiyatı" kavramını (2003, s. 281) ele alma biçimi düşünüldüğünde, onu Türkiye dışında Türk edebiyatının ilk ulus-ötesi, popüler ve saygı duyulan yazarı konumuna taşır. Bu minvalde, Halide Edib'in ve daha özeldyse *Eldskjortan*'ın İsveç'te nasıl alımlandığını analiz etmek, hem Türk edebiyatının İsveç'te nasıl değerlendirildiğini hem de Halide Edib'in bir dünya edebiyatı yazarı olarak İsveç'teki yazar imgesini kavramak, bu hususlarda daha fazla bilgi ve fikir edinmeyi sağlayacaktır.

Bu maksatla, özellikle *Eldskjortan*'ın yayımlandığı 1928 yılından itibaren öncelikle doğrudan romana, sonrasındaysa Halide Edib'e dair İsveç'teki tüm gazeteler, İsveç Milli Kütüphanesi (Kungliga biblioteket) bünyesindeki dijital gazete arşivi aracılığıyla taranmıştır. Bu gazete tarama süreci, Halide Edib söz konusu olduğunda 1928 öncesini de içermektedir. Süreç sonunda elde edilen bilgiler, bu makalenin konu ve kapsamı ile ilişkili olduğu ölçüde değerlendirilmiştir. Tarama yapılırken sadece *Eldskjortan* ve Halide Edib (Edip olarak da arama yapılmıştır) anahtar sözcükleri değil, bu makalede çeşitli vesilelerle adı geçen ve konuyla bağlantısı olan romanın çevirmeni Hjalmar Lindquist, Türkolog Gustaf Raquette, Türkçeden İsveççeye şiir çevirileri bu makalenin ilk bölümünde belirtilen İsveçli diplomat Johannes Kolmodin, tüm bu ve başka pek çok konuya dikkat çeken İsveçli diplomat ve Türkolog Gunnar Jarring, sonradan çevirmenin eşi olduğu anlaşılan Gunhild Lindquist gibi pek çok isme ilaveten, İsveççe *Turkisk litteratur* (Türk edebiyatı), *turkisk roman* (Türk romanı), *turkiska* (Türkçe) gibi çeşitli anahtar kelimeler de aratılmıştır. Dijital arşivdeki gazetelere yönelik bu geniş kapsamlı taramada elde edilen tüm yazı ve bilgiler tek tek değerlendirilmiştir. Ayrıca aynı kütüphanede Hjalmar Lindquist'in arşivinde bulunan bu konuyla ilgili belge, yazışma ve gazete kupürleri de iki kez gözden geçirilmiştir.³⁸ Bu makalenin konu ve kapsamı neticesinde, gazetelerde yer alan tüm içerik –pek çok haber, yazı ve görsel– makalenin son bölümünde ayrıntılı bir şekilde incelenmektedir.

İsveççe gazetelere ilaveten, hepsini (şimdilik) tespit etmesi çok mümkün olmasa dahi, bu romana ve Halide Edib'e dair bazı dergi ve kitaplarda yazılar olup olmadığı araştırılmıştır. Bu araştırma sonucunda, Fredrik Böök'ün *Furstar och Rebeller: Historiska Essayer* (Prensler ve İsyançılar: Tarihi Makaleler) kitabında Halide Edib'i ayrıntılı bir şekilde değerlendirdiği uzun

37 Geç Osmanlı dönemindeki kadın yazarların ulus-ötesi ilişkileri için bk. (Timuroğlu, 2020).

38 Bu gazete ve diğer belgelerden İsveççeden Türkçeye yapılan tüm çeviriler bana aittir.

bir makale tespit edilmiştir (1930, s. 223-59). Bu makale, Böök'ün 1927 ve 1928 yıllarında gazetelerde basılmış yazılarının genişletilmiş ve belli bir bütünlük içinde sunulmuş bir hâlidir.³⁹

Tüm bu belge ve bulgular ışığında, İsveç gazetelerinde doğrudan veya dolaylı olarak romana dair toplam elliden fazla yazı ve habere rastlanmıştır. Bu yazıların içeriği, sadece yazarı ve romanı İsveç edebî kamusuna tanıtmak ve bu hususta bilgi vermekle sınırlı değildir. Bazıları, içerik olarak oldukça kapsamlı, gazetede kapladığı yer bakımından uzun yazılardır. Ayrıca bu İsveççe yazı ve haberlerde Halide Edib'e dair pek çok farklı görsel malzeme de kullanılmıştır. Özellikle bazı haber nitelikli kısa yazılar ise *Eldskjortan* ve Halide Edib ile ilgili düzenlenen etkinliklere dair bilgi vermektedir; roman ve yazarıyla ilgili radyo programı, okuma, panel ve konuşma gibi İsveç'te farklı zamanlarda gerçekleşen çeşitli etkinliklerle ilgili haberler söz konusudur. Bu bilgiler ışığında, İsveç'te Halide Edib'e ve *Eldskjortan*'a dair başka bilgi ve belgelere ulaşma imkânı da söz konusudur. Dolayısıyla, Halide Edib hakkında İsveççe matbuatta pek çok yazı, haber ve makaleye ulaşılmış olsa dahi, Halide Edib'in 1947'de İsveççeye çevrilen *Sinekli Bakkal* romanıyla ilgili de ayrıntılı çalışmalar yapılması gerekir. Fakat arşivlerde elde edilen belge ve bulgularla, *Eldskjortan*'ın ve Halide Edib'in İsveç'te nasıl değerlendirildiğini, tartışıldığını ve nihayetinde nasıl alımlandığını anlamak için oldukça yeterli ve zengin bir malzeme vardır.

Ateşten Gömlek, çevirmenler ve yayınevleri açısından farklı gerekçelerle ilgi çekmiş ve bu nedenle çevrilmiş olabilir. Gerekçelerin farklılığına rağmen, Türkiye dışında bu romanın en azından o zamanki “Batı” dünyasında ilgi görmesinin esas nedeni, aslında bu romanın 1924'te New York'ta yayımlanan ilk İngilizce çevirisinin önsözünde Florence Billings'in belirttiği husus olabilir. Billings, “Batı dünyası, Doğu toplumlarına ait, Doğular tarafından, özellikle de Doğulu kadınlar tarafından anlatılmış pek az hikâyeye sahiptir. Burada, bir Türk kadını tarafından kendi toplumunun tasviri, o toplumun tarihindeki en kritik anlardan birinde yapılıyor” diyerek romana dikkat çeker (1924, s. xi). Bu gerekçe, oryantalist bir merakla karışık, sonrasında Türkiye'nin kuruluşunu da doğrudan belirleyen bir savaşın içinde üçlü bir aşk hikâyesinin yer aldığı romanın, bir Türk kadını tarafından yazılmış olmasının dayanılmaz cazibesi olarak da açıklanabilir. Böylesi bir merak ve cazibenin nasıl teşekkül ettiğini, romanın ve Halide Edib'in İsveç'te nasıl alımlandığını anlamak için İsveççe gazetelerde bahsi geçen yazı ve haberler kronolojik bir sıraya göre incelenecektir.

Doğrudan *Eldskjortan*'a dair İsveç matbuatında ulaşılabilen ilk yazı, 8 Eylül 1928'de, *Svenska Dagbladet* gazetesinde “Turkisk roman i svensk dräkt” (İsveç kostümünde Türk romanı) başlığıyla yayımlanmıştır (s. 8). Çevirmen Lindquist'in bir portre fotoğrafının da yer verildiği bu yazıda, kitabın Ekim ayının başında piyasaya çıkacağı belirtilerek, romanın konusu ve çevirmeni Lindquist ile ilgili kısa bilgiler verilmektedir. “Sosyo-politik bakımdan oldukça saygın bir Türk yazarı” olarak nitelenen Halide Edib'in, Birinci Dünya Savaşı'nı konu edinen on iki bölümlük romantize edilmiş bir anlatı olarak tanıtılan *Eldskjortan*'ın yazarının, bu romanda anlatılan savaşta yer aldığı da belirtilir (“Turkisk roman i svensk dräkt”, s. 8; bk.

39 Böök'ün *Eldskjortan*'a dair yazıları makalenin ilerleyen sayfalarında ele alınmaktadır.

EK 7). Literatürde “Kurtuluş Savaşı,” “Millî Mücadele,” “Türk-Yunan Savaşı” gibi farklı ifadelerle adlandırılan bu savaşın Birinci Dünya Savaşı'nın bir devamı olarak belirtilmesi, bu konuya dair objektif bir bakış olarak da yorumlanabilir.

Bu haberdeki romana dair kısa ve tanıtıcı yazı, yayınevi P. A. Nortsedt & Söner'in verdiği bilgilere dayanıyorsa olsa gerekir; çünkü bazı yerlerde ufak değişiklikler dışında neredeyse aynı cümlelerin olduğu bir başka habere daha rastlanmıştır (“Turkisk roman i svensk översättning”).⁴⁰ Bu kısa haberde, romanın çevirmeni Lindquist'e ilişkin bazı bilgilerin verilmiş olması da önemlidir. “Direktör” diye bahsedilse de Lindquist'in neyin veya hangi kurumun direktörü olduğu belirtilmemektedir. Ancak Lindquist'in yaklaşık yirmi beş yıl Rusya'nın Avrupa ve Asya topraklarında bulunduğu, Tatarlarla yakın bağlantısı olduğu, Kafkasya ve Sibirya'da vakit geçirdiği belirtilir. Son olarak bu haberde, Lindquist'in İsveçli ve son zamanlarda Türkçeyle meşgul olduğu ifade edilir. Lindquist hakkında İsveççe bile yeterli ve ayrıntılı bilgi edinmenin pek mümkün olmadığı düşünüldüğünde bu bilgiler oldukça önem teşkil eder (“Turkisk roman i svensk översättning”).

Bu haberde belirtildiği gibi, *Eldskjortan*'ın gerçekten de Ekim ayında yayımlanmış olması gerekir, çünkü Ekim 1928'den Ocak 1929'a dek bölgesel ve ulusal çaptaki çeşitli gazetelerde romana dair pek çok haber, ilan ve yazı yayımlandığı tespit edilmiştir. 18 Ekim'de *Göteborg Handels- Och Sjöfartstidning*'de “Nya böcker” (Yeni Kitaplar) başlığı altında, diğer yeni yayımlanmış kitaplarla birlikte *Eldskjortan* da belirtilmektedir (1928, s. 16). Bu haberden iki gün sonra, 20 Ekim'de bu kez ulusal çapta ve İsveç'teki en önemli gazetelerden biri olan *Dagens Nyheter*'de, yeni kitaplar manasına gelen aynı başlıklı listede *Eldskjortan*'a da yer verilir (1928, s. 5). Bu haberden tam bir hafta sonra, 27 Ekim'de Göteborg'da yayımlanan bölgesel bir gazetenin on altıncı sayfasının sol üst köşesinde, bu kez romanın kapağı şeklinde tasarlanmış bir içerikle kitabın reklamı yer alır (1928, s. 16). Aynı görsel reklam, yine aynı boyutlarda bu kez 28 Ekim'de İsveç'in ulusal çaptaki bir başka önemli gazetesi *Svenska Dagbladet*'te yer alır (1928, s. 12; bk. EK 7).

30 Ekim'deyse “Julnyheterna från Norstedts” (*Norstedts*'ten Noel haberleri) başlıklı haberde, yayınevinin 1928 sonbaharında çıkacak kitaplarından bahsedilirken Fredrik Böök'ün çevirdiği Nasreddin Hoca fıkraları kitabına ve *Eldskjortan*'a da değinilmektedir (1928, s. 9). Sadece yeni çıkan kitapların bir liste şeklinde yazıldığı benzer bir habere, 3 Kasım'daki *Svenska Dagbladet* baskısında da rastlanmaktadır (1928, s.7). 5 Kasım'da ise *Svenska Dagbladet*'te hem öncekilere benzer bir listede kitaba yer verilir hem de başka bir sayfada Böök tarafından kaleme alınan “En Turkisk Roman” (Bir Türk Romanı) başlıklı, romana dair ilk ayrıntılı yazı yayımlanır (1928, s. 9-10).⁴¹ Bu yazı, Halide Edib ve *Eldskjortan*'a dair bazı tarihsel bilgiler sunmakla birlikte, Böök'ün bunlarla ilgili olumlu olarak nitelenebilecek bazı şahsi görüşleri ve yorumlarını da içermektedir.

40 Bu gazete yazısı, tekrarlanan taramalara rağmen İsveç Millî Kütüphanesi dijital gazete arşivinde bulunamamıştır. Dolayısıyla, bu haberin ne zaman ve hangi gazetede yayımlandığı bilinmemektedir. Ancak bu haberin bir kopyası, aynı kütüphanede bulunan Lindquist'in arşivinde mevcuttur.

41 Bu yazı bir kupür olarak Lindquist'in arşivinde de bulunmaktadır. Ayrıca bk. EK 8.

Böök, Lindquist'in İsveççe çevirisi hakkında çevirmenin kendisiyle gurur duyması gerektiğini belirttikten sonra, bunun gerekçesini de Halide Edib'in Lindquist'e yazdığı mektuptaki ifadelerine, özellikle kendisinin konuşma dilinde kullanılan pek çok özgün Türkçe deyim ve ifadeyle Anadolu ağzına ait birçok kelimeyi kullanmasına dayandırır. Okurlara, Lindquist'in yaklaşık yedi yıl Türkçe konuşulan gruplar içinde yaşadığı bilgisini veren Böök, muhtemelen Lindquist'in bu romana dair giriş yazısından yola çıkarak, bu çeviri hususunda Johannes Kolmodin ve Lund Üniversitesinde Türk dili alanında bir uzman olan Gustaf Raquette'ten yardım aldığını da belirtir. *Ateşten Gömlek*'in İsveççe çevirisini, akıcı ("flytande"), tamamıyla anlaşılır, ("fullt begriplig") ve okunması kolay ("lättläst") olarak övdükten sonra, çeviri dilinin kaynak dili iyi muhafaza ettiğini, canlı olduğunu ve çevrilen dilin doğruluk derecesinin yüksekliğini belirtir ("En Turkisk Roman", 1928, s. 9). Çeviriye dair bu yorumlar, Lindquist'in önceki bölümde tartışıldığı gibi, orijinal Türkçe metne olabildiğince sadık çeviri tercihi ve bu tercihin uygulanmasının İsveçli bir edebiyat profesörü ve önemli bir eleştirmen tarafından tasdik edildiğini gösterir.

Aynı yazıda Böök, Halide Edib'in Türkiye'nin en meşhur ve etkili şahsiyetlerinden biri olduğuna değinerek, modern bir Türk kadını olarak onun yaşamını özetler ("En Turkisk Roman", 1928, s. 9). Burada dikkat çeken hususlardan biri, tıpkı Lindquist'in de romanın giriş yazısında belirttiği gibi, Halide Edib'in ilk evliliğinden özellikle bahsedilmiş olmasıdır. Ancak yazının tamamından, bunun gereksiz bir ayrıntı veya okurların ilgisini çekmeye yönelik bir tür magazin malzemesinden öte, Halide Edib'i çokeşliliğe karşı çıkan ve Avrupalı değerlerle yetişmiş "modern" bir Türk kadını olarak sunmak ve okurların gözünde onun bir tür "feminist" olarak da nitelenebilecek yönünü pekiştirmek amacıyla belirtildiği kanısı oluşmaktadır.

Bu yazı, Halide Edib'i 1919'da gerçekleşen ünlü Sultanahmet Mitingi'ndeki konuşmasını da anarak iyi bir hatip, bir provokatör (metnin bütününden olumlu bir manada kullanıldığı anlaşılmaktadır) ve gazeteci olarak öne çıkarır. Yazıda, pek çok Türk vatansever gibi Halide Edib'in de Anadolu'daki Milli Mücadele'ye katılıp cephe gerisinde hemşire olarak görev yaptığı bilgisi de okurlara sunulur. Hatta Böök, romandaki ana karakter ve tarihsel olayların gerçekliğine dikkat çektikten sonra bir okur olarak romandaki dokunaklı sayfaları okurken, okuyucunun yeni Türkiye'nin doğuş anlarındaki o acı dolu dönemi anlayabildiğini ifade eder; böylesine ulusal bir coşkuyu Türklerin öncesinde deneyimlememiş olduğunu belirtmekten geri durmaz ("En Turkisk Roman", 1928, s.10). Böök yazısını, "Bu karanlık ve kanlı bir kitaptır, ama bu kitap, Türkiye'deki her türlü mantığa meydan okuyarak alevlenen ve halkı zafere ve yeni bir geleceğe taşıyan yılmaz bir iyimserlik ve mistik bir coşkuyla delinmiştir" ("En Turkisk Roman", 1928, s.10) diye yazarak çarpıcı bir benzetme ve övgü dolu bir yorumla bitirir.

Kasım ayında da romana dair ilanlar ve bazı tanıtım yazıları çıkmaya devam eder. 7 Kasım 1928'de *Aftonbladet* gazetesinde yayınevinin yeni çıkan kitaplar listesinin olduğu bir reklam haricinde, yine aynı gazetenin onuncu sayfasında "Norstedts julböcker" (Norstedt'in Noel kitapları) başlıklı haberde bu listeye ilgili biraz daha ayrıntılı bir yazı, *Eldskjortan*'dan da bahseder (1928, s. 3; 11). 18 Kasım'daysa, *Svenska Dagbladet*'in Pazar ekinde yine Fredrik

Böök'ün "Halide Edib ve Mustafa Kemal" adında oldukça uzun bir yazısı yayımlanır ki bu yazı, Pazar ekinin kapağının tamamını kaplamaktadır (1928, s. 1; EK 9. Kapakta Halide Edib'in biri 1919'daki Sultanahmet Mitingi'nde kürsüdeyken, diğeri at üstüdeyken iki fotoğrafıyla Mustafa Kemal Atatürk'ün ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin fotoğrafları yer alır. Bu fotoğrafların tam ortasında, arkada bir caminin yer aldığı ve İstanbul'dan bir manzara olarak resmedildiği düşünülebilecek kısmen renkli bir illüstrasyon vardır.

Bu yazıda Böök, *Eldskjortan*'a yoğunlaşmaktan öte, Halide Edib'in bir kadın, bir yazar ve Milli Mücadele'nin önemli bir figürü olarak daha geniş çaplı bir portresini çizer. Böök, her şeyden önce Halide Edib'i, kitapları başka dillere çevrilen ve ünü Türkiye sınırlarını çoktan aşmış bir yazar olarak değerlendirir. Bu uzun yazı, aslında Halide Edib'in İngilizce yazdığı anılarının ikinci kitabı *The Turkish Ordeal*'in 1928'de neşredilmesi vesilesiyle yazılmış olduğu kanısını pekiştirmektedir.⁴² Çünkü, genelde Halide Edib'in hem Mustafa Kemal Atatürk ile görüş ayrılıkları, *Nutuk*'ta Halide Edib'ten olumsuz ve mandayı savunan biri olarak bahsedilmesi hem de onun bu kitabıyla *Nutuk*'taki iddialara karşı kendini nasıl konumlandırmaya çalıştığını soğukkanlı bir şekilde değerlendirmektedir.

Burada çizilen Halide Edib portresi, onun İngilizce yayımlanmış ilk kitabı *Memoirs of Halidé Edib* (1926) kitabını da okumuş olan Böök'ün tüm bu bilgilerden süzölmüş kendi fikir ve yorumlarını içerse dahi, onun Halide Edib'i bu şekilde değerlendirme ve okura sunma biçiminin, İsveçli okuyazar kesimde belirleyici ve bir bakıma da merak uyandırıcı olduğu söylenebilir. Özellikle 1920'lerde radyoyla birlikte en etkili iletişim aracının gazete olduğu göz önüne alınırsa, Böök'ün İsveç'in önemli gazetelerinden birinin Pazar ekinin kapağını kaplayan bu yazısının, yaklaşık bir ay önce basılmış *Eldskjortan*'a ilgiyi arttırdığı, en azından bazı meraklı okurların bu kitaba yönelmesine yol açtığı düşünülebilir. Bu ve benzeri yazı ya da haberlerin okur üzerindeki etkisini doğrudan bilebilmek mümkün olmasa da, bunların dönemin matbuatında ve kültür çevresinde yer alması, *Eldskjortan*'a ve bu sayede Halide Edib'e ilişkin belli düzeyde bir bilgi akışının ve yorumların varlığını kanıtlar.

Eldskjortan'a, aynı yılın aralık ayında, hem *Dagens Nyheter*'in 1 Aralık'taki yeni çevrilmiş kitaplar bölümünde (1928, s. 4) hem de 24 Aralık'ta ve biraz daha genişçe İsveççeye yeni çevrilmiş üç kitabın tanıtıldığı "Översättningslitteratur" (Çeviri Edebiyatı) yazısında yer verilir (Bolander, 1928, s. 4). *Dagens Nyheter* gazetesinde yer alan ve Carl-August Bolander tarafından kaleme alınan ikinci yazıda, Halide Edib'e ve romana dair bazı ilginç ve üzerinde durulması gereken ifadeler kullanılır. Bolander öncelikle, Halide Edib'in Milli Mücadele'de aktif olarak görev aldığını ve hatta Padişah karşıtı bu tutumundan dolayı onun adına ölüm fermanı çıkarıldığını belirtip yazarın genel olarak önemine ve tavrına dikkat çeker. Bolander, "bu edebî amazon" ("den litterära amazonen") diye tasvir ettiği Halide Edib'i gerçekten tanımak isteyen İsveçli okurların, onun İngilizce yazdığı iki kitap hâlinde basılan anılarını okumalarını önerir (1928, s. 3).

42 Bu kitapla ilgili bk. (Halide Edib, 1928).

Eldskjortan'ın da Halide Edib'in Kurtuluş Savaşı'ndaki kendi deneyimlerinin romantize edildiği bir roman olarak değerlendirildiği bu yazı, romanın ana karakteri Ayşe'yi neredeyse o güne (ve muhtemeldir ki bugüne) dek hiç olmadığı bir şekilde kesin yargılarla, âdeta kötü bir karakter olarak sunar gazetenin okurlarına. Öyle ki, bu “yeşil gözlü bir vampir türü” diye tarif ettiği “İzmir kızı Ayşe”yi etrafındaki “erkekleri deli eden biri” olarak yorumlar (Bolander, 1928, s. 3-4). Bu pek de alışıldık olmayan yorumdan sonra, romanın ana karakterinin Ayşe olmasından ve bu hususta her ne kadar romanın anlatıcısı o olmasa da anlatıcıdaki kadın sesinin baskın olma hâlinde dem vuran Bolander, bu romandaki her şeyin “romantik bir özlem olmadan, titrek bir elle kendi şeytani tutkularını abartarak ateşten bir gömleğe işlediğini” belirterek romana yönelik oldukça olumsuz eleştirisini sert bir dille sürdürür (1928, s. 3-4).

Hatta Bolander, bir adım daha ileri giderek, bu romana dair görüşleri nedeniyle Böök'ü de eleştirir. Bolander, kendisinin dikkat çektiği hususun, romanın İsveççeye çevrilmesinde sorumluluğu olan ve “tutkulu bir romantik” olarak tarif ettiği Böök açısından önemli olmadığını belirtir; ancak Böök'ün bu konudaki tutumunun –ve Bolander'e göreyse yanlıgısının–, Halide Edib'in de parçası olduğu Milli Mücadele'ye olan sempatisinden kaynaklandığını iddia eder (1928, s. 4). Kısaca, bir yönüyle oldukça sıra dışı yorum ve ifadeler içeren bu yazı, neredeyse romanın ana kadın karakteri Ayşe'nin özellikleri ve romandaki ana karakterin kadın olmasından ve anlatıcıya ve anlatıma sirayet eden kadın sesinden dolayı Halide Edib'i suçlar gibidir. Bu yazı her ne kadar münferit bir örnek olsa da romanın ve Halide Edib'in İsveç edebî kamusunda olumsuz ve farklı bir biçimde alımlandığını gösterdiği için önemlidir.

Bolander'in bu yazısından sonra, İsveç Milli Kütüphanesi'ndeki dijital gazete arşivinde yapılan taramalarda bulun(a)mayan, ancak romanın çevirmeni Lindquist'in aynı kütüphanedeki özel arşiv kutusunda mevcut, *Eldskjortan*'la ilgili başka bir yazı tespit edilmiştir. Bu yazının, bir gazeteden kesilmiş olduğu barizdir. Yazının başlığı, “Ett kulturdokument från det nya Turkiet”'tir (Yeni Türkiye'den Bir Kültür Belgesi). Bir kupür olarak korunmuş bu gazete yazısının üzerine, muhtemelen Lindquist'in kendisi, 12 Aralık 1928 tarihini ve gazetenin adını (*Svenska Morgonbladet*) el yazısıyla yazmıştır. Romana dair bu uzun yazı, daha önce de bu makalede adı birkaç kez geçen Gustaf Raquette'e aittir.

Raquette'in yazısı, Halide Edib'le ilgili, o zamana dek pek çok haber ve yazıda olduğu gibi, okurlara bazı genel bilgiler vermekle birlikte, esas olarak romanın çevirisine ve bu çevirinin başarısına dair yorumlar içerir. Raquette, bu romanın Türkçeden İsveççeye çevirisinin çok zor olduğunu ve bu zorluğun, daha önce Halide Edib'in Lindquist'e gönderdiği mektupta belirttiğine benzer şekilde, romanda yer alan Türkçe deyim, ifade ve bazı sözcüklerin çevrilmesinden kaynaklandığını ifade eder (1928, s.?).⁴³ Burada, Raquette'in bilindiği kadarıyla İsveç'te bulunan ilk doktoralı Türk dili uzmanı olduğunu ve bu dile dair *The Accent Problem in Turkish* (Türkçede Aksan Sorunu) gibi pek çok kitap ve yayınının bulunduğunu hatırlatmakta fayda vardır.⁴⁴ Raquette, Lindquist'in *Eldskjortan*'da açıklamalar bölümüne yer vermesinin okurlar için faydasına dikkat

43 Soru işareti, metinde ya da belgede sayfa numarasının yer almadığını ya da tespit edilemediğini belirtir.

44 Ayrıntılı bilgi için bk. (Raquette, 1927).

çekerken, İsveççe çevirinin Türkçe orijinaline olabildiğince sadık olduğunu, hatta “belki de gereğinden fazla sadık olduğunu” belirtmekten geri durmamıştır (1928, s.?). Ancak onun bu yorumunu, Lindquist’e doğrudan bir eleştiriden çok, çeviri sürecine dair Lindquist’in sebat ve sabrını takdir eden bir tutumun parçası olarak değerlendirmek daha doğru ve makuldür.

Eldskjortan'ın yayımlanmasından bir süre sonra, buraya kadar bahsi geçen haber ve yazılar dışında, romanla ilgili başka bir gelişme daha olur. 9 Ocak'tan 15 Ocak'a (1929) dek romana dair bir etkinlik haberine neredeyse her gün ve birçok yerel, bölgesel ve ulusal çaptaki gazetede yer verilir. Bu haberler, radyo tiyatrosu olarak ifade edilen ancak aslında romandan iki bölümün okunacağı İsveç radyosunda Uluslararası Radyo Birliğinin etkinlik programına dair bir bilgilendirme. İlk olarak *Aftonbladet* gazetesinde bahsi geçen bu etkinlik, “Veckans Teater o. uppläsning” (Haftanın Tiyatrosu ve Okuması) başlıklı, yaklaşık bir saat süren bir radyo programının o haftaki bölümüdür. 16 Ocak'ta saat 08.15–09.15 arasında, Colbjörn Knudsen tarafından okunacak romanın iki bölümü, “Flickan från Smyrna” (İzmir Kızı) ve “Mardrömmen”dir (Kâbus) (1929, s. 2). Radyodaki okumaya dair aynı haber, 10 Ocak'ta *Svenska Dagbladet*'te (s. 10), 12 Ocak'ta *Arbetaten*'de (s. 8), 14 Ocak'ta *Aftonbladet* (s. 10) ve *Falu Länstidning*'de (s. 8), 15 Ocak'ta *Aftonbladet* (s. 5), *Norrskensflamman* (s. 6), *Sölvesborgstidningen* (s. 8) *Arbetet* (s. ?) ve *Arbetaren* (s. 8)'de de yer alır.

Radyodaki bu okumayla ilgili tekrarlanan bilgilerden anlaşılan, günlük olarak yer verilen ulusal radyonun programında *Eldskjortan*'ın iki bölümünün okunmuş olduğudur. Bu program neticesinde, 1920'lerde radyonun sesli tek iletişim aracı olmasından dolayı kitlesel etkisi göz önüne alındığında, romanın İsveç'teki pek çok kişinin evine bir şekilde ulaştığı rahatlıkla düşünülebilir. *Eldskjortan*'ın iki bölümünün okunduğu bu programın doğrudan tesirini ve bu tesirin derecesini tam anlamıyla bilebilmek mümkün olmasa da, bu okumanın birçok İsveçli tarafından dinlendiği tahmin edilebilir. Bu bakımdan *Eldskjortan*, İsveççede modern Türk edebiyatının sadece okunmuş değil ayrıca dinlenmiş ilk metni olarak da değerlendirilebilir.

1930 yılındaysa hem Halide Edib'e hem de romana dair oldukça uzun bir makale yayımlanır. Bu, Fredrik Böök'ün *Furstar och Rebeller* adlı çeşitli konulardaki makalelerinin bir araya getirildiği kitabının sonuncu makalesidir (1930, s. 223–59). Halide Edib'in yaşamı, faaliyetleri, eserleri ve düşünceleriyle ilgili geniş bilginin sunulduğu yazıda, onun Sultanahmet Mitingi'nde kürsüde bulunduğunu gösteren bir fotoğrafıyla Atatürk'ün bir portresine de yer verilmiştir. Üç bölümlük bu makalenin ilk iki bölümünün Şubat 1927'de, son bölümününse Kasım 1928'de yazıldığı notu da vardır. Dolayısıyla, bu yazılar, Böök'ün daha önce basılmış birkaç yazısının gözden geçirilerek makaleye dönüştürülmüş hâlidir.⁴⁵

Makalede, Böök'ün önceki yazılarındaki görüş ve yorumlarından farklı olarak göze çarpan bir husus yoktur. Ancak, makalenin bir kitap içinde yer alması, gazeteden başka bir yolla Halide

45 Bu makalenin önemli bir kısmının, *Eldskjortan*'ın 1928 yılındaki basımdan önce yayımlanan ve büyük ölçüde Halide Edib'in *Memoirs of Halidé Edib* kitabından yola çıkarak yazılan ve 1927'de yayımlanan iki yazı olduğu düşünülmektedir. Bu yazılar için bk. (Böök, “Turkiskt Familjeliv” ve “Turkiska Åktenskapshistorier”).

Edib ve *Eldskjortan*'a dair bilgilerin İsveç kamusunda dolaşıma girdiğinin açık bir işaretidir. Böök'ün Türkçe bilmese dahi, Türk edebiyatına ilgisi hem 1928 yılında Nasreddin Hoca fıkralarını İsveççeye çevirmesinden hem daha da öncesinde Johannes Kolmodin'le dostluğu vesilesiyle İstanbul'da bulunmasından ve bu Doğu seyahatine dair bir kitap yazmasından kolayca anlaşılabilir. Nihayetinde, Halide Edib ve *Eldskjortan* ile ilgili en geniş içerikli, en uzun, en bilgilendirici, tarihsel notların sıklıkla yer aldığı ve pek çok nitelikli ve sağduyulu yorumun bulunduğu yazıları, hep Böök yazmıştır. Bu bakımdan, aslında bir Türkolog olmayan ancak Türk edebiyatına ve kültürüne yakından ilgi duyan İsveçli bir edebiyat profesörü ve dönemin etkili bir eleştirmeninin, *Eldskjortan*'ın 1928 Ekim'inde yayımlanmasının öncesinde bile Halide Edib ve yeni kurulmuş Türkiye ile ilgili yazdıkları da göz önüne alınırsa, onun Halide Edib'in İsveç'teki alımlanmasındaki en belirleyici ve önemli kişi olduğu söylenebilir.

Yapılan araştırma sonucunda, Böök'ün bu makalesi dışında 1928 yılından 1932'ye dek Halide Edib yahut romanla ilgili herhangi bir yazı yayımlandığına dair bir belge ya da bulguya rastlanmamıştır. Sadece 1932 yılında 3 Şubat tarihli bir gazetede çok küçük bir haberde, aynı gün Gustaf Raquette'in Halide Edib'e dair bilgilendirici bir konuşma yapacağı belirtilmektedir (“Malmö föreläsningförening”, s. 4). Saat 7.30'da gerçekleşecek bu konuşmanın nerede olacağına haberde yer verilmemiştir. Ancak haberin en başında kalın puntolarla “Malmö föreläsningförening” (Malmö Konferans Derneği) ibaresinin yazılmış olmasından yola çıkarak, konuşmanın bu dernek tarafından düzenlendiği ve Malmö'de bir mekânda gerçekleştiği tahmin edilebilir. Konuşmanın yapılacağı yerin tam adresinin belirtilmemiş olması da haberin özensizliğinde öte, bu yerin okuyucular tarafından zaten biliniyor olduğu kanısından kaynaklanıyor olabilir. Bu haberde Raquette'in konuşmasının içeriği belirtilirken Halide Edib, “yeni Türkiye'nin en tuhaf kadını ve en önde gelen (kadın) yazarı” manasındaki bir ifadeyle okurlara sunulur (“Malmö föreläsningförening”, 1932, s. 4).

Bu münferit etkinlik ve ona dair haberden sonra, en azından ulaşılabilen tüm gazete ve arşivler taranmış, Halide Edib veya *Eldskjortan*'a ilişkin başka bir haber ya da yazıya 1936 yılına dek rastlanmamıştır. 1936 Şubat'ında doğrudan romana dair ve yine Böök'ün kaleminden çıkmış bir inceleme yazısı ve Ekim'de iki ulusal gazetede kitabın reklamı yayımlanır. (*Svenska Dagbladet*, 1936, s. 4; *Dagens Nyheter*, 1936, s. 4; Böök, 1936, s. 7-8). Böök'ün bu yazısına ve iki farklı gazetede yer alan reklama, özellikle kitabın ilk basımından neredeyse dokuz yıl sonra neden yer verildiği belli değildir. Romanın iki yeni reklam ve zaten daha önce romana ilişkin bir yazısı olan Böök'ün yıllar sonra bu kitapla ilgili yeni bir yazısının basılması, *Eldskjortan*'ın ikinci baskısının piyasaya sürülmüş olma ihtimalini de düşündürmektedir. Ancak yayınevi (şimdiki adıyla) Norstdets ile kurulan iletişim sonucu bu ihtimali doğrulayabilecek herhangi bir veri ya da kayda ulaşılamamıştır.⁴⁶

46 Yayınevinin tüm arşivi, başka pek çok özel şirketin de arşivlerini muhafaza eden merkezî bir kurum olan *Centrum för Näringslivshistoria*'da yer almaktadır. Bu arşivlerin incelenmesi için ayrıca yayınevinin izni gerekmektedir. Bu kurumun gönderdiği arşiv listesi için bk. *Centrum för Näringslivshistoria*, P. A. Norstedt o Söner, “Arkivförteckning”, SE/CFN/7977:1.

Böök'ün bu 1936 tarihli yazısı da diğer yazıları gibi uzun ve ayrıntılıdır; fakat önceki yazıların içeriğiyle çok benzerdir (bk. EK 10). Romana ve Halide Edib'e dair yeni veya farklı bir şey söylemese de yazarı ve kitabı, ulusal bir gazetede yeni bir yazı aracılığıyla İsveç'teki edebî kamunun gündemine tekrar taşımış olması kayda değerdir. Bu bakımdan, hem bir yazar olarak Halide Edib hem de romanının İsveççe çevirisi *Eldskjortan*, İsveç edebî kamusunda dokuz yıl sonra tekrar dolaşıma sokularak bunların tekrardan görünür olması sağlanır. Böök'ün bu yazısında göze çarpan bir diğer husus ise, bu kez Halide Edib'in bir fotoğrafı yerine onun gençliğine benzetilmeye çalışılmış bir resminin illüstrasyon olarak yer almasıdır. Bu illüstrasyonda başı açık, saçları küt olarak kesilmiş, yüz hatları düzgün ve boynu ve omuzları tamamen açık güzel bir kadın figürüyle, Halide Edib'in fotoğraflarındaki görünüm ve giyim tarzından ziyade, sanki "modern" ve Batılı bir Türk kadının sembolik bir imgesi yansıtılmak istenmiş gibidir.

Bu yazıdan sonra Halide Edib ya da *Eldskjortan*'la ilgili, *Sinekli Bakkal* romanının İngilizceden İsveççeye çevrildiği 1947 yılına dek, birkaç istisna dışında herhangi bir yazı ya da habere rastlanmaz. Bu istisnalardan ilki, 1939'da *Provinstidningen Dalsland* adlı bölgesel bir gazetede yer alan, Halide Edib'le ilgili bir konferans yapıldığını belirten ve gazetenin neredeyse ikinci sütunun tamamını kaplayan bir haberdir (1939, s. 3; EK 11). Bu haberde, Türkiye'nin Batılılaşma sürecine değinilirken, Halide Edib'in bir kadın ve yazar olarak yeni Türkiye'nin önemli figürlerinden biri olduğu belirtilmektedir. İsveç'in Åmål şehrinde, *Åmåls arbetarinstitut*'te (Åmål İşçiler Enstitüsü) gerçekleşen bu konferansın konuşmacısı Gustaf Raquette'tir. Bu konuşmanın başlığı, 1932'de Malmö'de yapılacağı duyurulan konuşma ile aynıdır: "det nya Turkiets märkligaste kvinnan och förnämsta författarinnan" (Yeni Türkiye'nin En Tuhaf ve En Önde Gelen (Kadın) Yazarı) (*Provinstidningen Dalsland*, 1939, s. 3). Dolayısıyla, bu konuşmanın tamamen İsveçli katılımcılara yönelik genel bilgiler içerdiğini ve Raquette'in bir önceki konuşmasıyla aynı ya da çok benzer olduğunu düşünmek gayet tabiidir. Aynı habere göre, konuşmanın yapıldığı salon da tamamen dolmuştur. Salonun dolmuş olması, 1960'lardan itibaren Türkiye'den İsveç'e göç dalgası nedeniyle henüz bir Türk diasporasının olmadığı ve Raquette'in konuşmasının Åmål gibi İsveç'in batı kıyı bölgesinde bulunan küçük bir şehirde olduğu düşünülürse, salondakilerin sayısı bilinemese de o döneme göre, konuşmaya ciddi bir ilginin olduğunu göstermektedir.⁴⁷ Bu ilginin, Halide Edib'in bir yazar ve Türkiye tarihinde önemli bir kadın figürü olmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

Bu haberden yaklaşık beş yıl sonra, 19 Ağustos 1944'te *Göteborg Handels- Och Sjöfartstidning* gazetesinde "Halide Edib Hamm⁴⁸– Turkiets Mor" (Halide Edib Hanım– Türkiye'nin Anası) başlığıyla gazetenin beşinci sayfasının büyük bir bölümünü kaplayan bir yazı yayımlanır (Westlinder, 1944, s. 5). Bu yazıyı kaleme alan, *Sinekli Bakkal*'ı 1947'de *Rabia, Koransängerskan* adıyla İsveççeye çeviren Lennart Westlinder'dir. Bu oldukça uzun yazıda Westlinder, Halide Edib'in yaşamının genel hatlarına, kendisinin Milli Mücadele'deki rolüne ve yazarlığının bazı yönlerine değinir. Bu haberde ayrıca Halide Edib'in iki fotoğrafına yer verilir. Bunlar, Halide

47 *Åmåls arbetarinstitut*'teki konuşma, "Victoriasalen"de (Victoria salonu) gerçekleşmiştir. Bu enstitü ile ilgili daha ayrıntılı bir bilgiye ulaşmak (şimdilik) mümkün olmamıştır.

48 Buradaki "Hamm" sözcüğü büyük bir ihtimalle Türkçedeki "Hanım" sözcüğünün yanlış yazılmış hâlidir.

Edib'in 1930'larda çekildiği düşünülen vesikalık fotoğrafıyla 1940'ta İstanbul Üniversitesinde Edebiyat Fakültesine bağlı İngiliz Filolojisi bölümüne profesör olarak atandıktan sonra, üniversitedeki diğer meslektaşlarıyla birlikte çekilmiş tarihsiz bir fotoğaftır.

Halide Edib ve *Eldskjortan*'dan, İsveç matbuatında bu son haberden ancak iki yıl sonra, 1946'da *Göteborg Handels- och Sjöfortstidning* gazetesindeki bir haberde bahsedilir. Göteborg'daki Türk Başkonsolosluğuna Behçet Özdoğan'ın atanması nedeniyle Türkiye ile İsveç arasındaki tarihî ilişkileri de özetleyen bu haberde, Halide Edib'e ve *Eldskjortan*'a sadece değinilmektedir ("Selma Lagerlöfs böcker har många läsare i Turkiet," 1946, s. 9). Bu tarihten sonra Halide Edib, özellikle *Sinekli Bakkal*'ın ilk kez İsveççeye çevrildiği 1947 yılında, üç tanesi uzun ve ayrıntılı roman incelemesi olmak üzere en az on iki farklı yazı ve habere konu olur ki bunlara romanın reklamları da dâhildir (*Svenska Dagbladet*, 1947, s. 5; *Arbetet*, 1947; Torschys, 1947, s. 6; *Svenska Dagbladet*, 1947, s. 8; *Aftonbladet*, 1947, s. 4; Nordström-Bonnier, 1947, s. 4; *Svenska Dagbladet*, 1947, s. 9; *Svenska Dagbladet*, 1947, s. 8; *Arbetet*, 1947, s. 5; *Svenska Dagbladet*, 1947, s. 2-?; Segerstedt, 1947, s. 3; *Arbetaren*, 1947). 1955'teyse sadece bir kez, o da yeni çıkan kitapların reklamında, "egzotik romanlar" listesinde *Sinekli Bakkal*'ın İsveççe çevirisi vesilesiyle yazarın da adı geçmektedir (*Aftonbladet*, s. ?). Ancak tüm bu yazı, haber ve reklamlar genellikle söz konusu çeviriyle ilgili olduğu için bu makalenin konusu ve kapsamı dışında bırakılmıştır. Ayrıca, bu matbu yayınlarda doğrudan *Eldskjortan*'a yönelik yeni bir bilgi veya kayda değer bir yorum da yoktur.

Son olarak 10 Ağustos 1969'ta *Dagens Nyheter* gazetesinde, Lars Johansson tarafından kaleme alınmış "Turkiet 1919" (Türkiye 1919) başlıklı yazı dikkat çekicidir (s. 4). 1919 yılının Türkiye için önemi ve sonrasında Milli Mücadele süreciyle ilgili bazı kısa tarihsel bilgilerin verildiği bu yazıda Johansson, bir yandan bu süreçte Türk edebiyatının gelişimine, Halide Edib'in *Eldskjortan* romanının bu süreci anlattığına, hatta Süleyman Nazif'e, Yahya Kemal'e ve Nazım Hikmet'e çok kısa bir şekilde değinmektedir. Yazının sonunda, Milli Mücadele'nin ve yeni Türkiye'nin lideri Atatürk'ün önemi vurgulanır (Johansson, 1969, s. 4), ki bu yazının tam ortasına Atatürk'ün meşhur kalpaklı, askerî üniformalı bir portresi yerleştirilmiştir.⁴⁹

Sonuç

Bu makalede, 1950 öncesinde Türkçeden İsveççeye çevrilen edebiyat metinlerinin tarihsel ve edebî bağlamı kısaca ele alınarak Halide Edib'in *Ateşten Gömlek* romanının İsveççe çevirisi *Eldskjortan*, çevirmen Hjalmar Lindquist'in özel arşivi ve diğer elde edilen tüm belgelerle birlikte bu romanın İsveç edebî kamusunda alınılması çeşitli yönleriyle ve ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Her ne kadar İsveç'teki arşivler ve İsveççe matbuattaki gazete ve dergilerdeki tüm imkânlar dâhilinde taranmış olsa da bu incelemenin konuyla ilgili bir ilk olması nedeniyle, gözden kaçan veya başka arşiv ya da kütüphanelerde henüz ulaşılmayan ve daha

49 Yazı, Atatürk'ün Böök tarafından İsveç'in en meşhur ulusal kahramanları Engelbrekt (Engelbrektsson) ile sonradan İsveç kralı olacak olan ve İsveç Özgürlük Savaşı'nın lideri Gustav Vasa'ya benzetildiğini belirtmesiyle biter. Bu minvalde Böök'ün Atatürk'e bir sempatisinin olduğu bir kez daha anlaşılacaktır.

geniş ölçekli araştırmalara konu olabilecek başka belge ve matbu malzemenin olabileceğini göz ardı etmemek gerekir.

Ayrıca bu makalede adları sıklıkla anılan Gunnar Jarring, Johannes Kolmodin, Gustaf Raquette ve Fredrik Böök gibi Türkolog ya da Türk edebiyatına meraklı uzmanların kişisel arşivlerinin tek tek incelenmesi neticesinde başka belge ve bilgiler de bulunabilir. Daha özel olarak, *Sinekli Bakka*'ın İsveççe çevirisi ve bu romanın İsveç'teki alımlanmasının ayrıntılı olarak tahlil edilmesi, gerekirse bu makale dâhil başka yayınlardan da yararlanılarak, bu tahlilin *Eldskjortan*'ın çeviri ve alımlanmasına dair bilgi ve bulgularla karşılaştırılması ise elzemdir. Böylece, Halide Edib'in ve eserlerinin İsveç'te nasıl alımlanlandığı daha geniş bir çerçevede değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra, bu tür arşiv çalışmaları sonucunda elde edilen belge ve bulgular neticesinde, Halide Edib'in Türkiye dışında bir yazar ve entelektüel olarak alımlanma biçimi ve bunun farklı gerekçeleri daha iyi anlaşılabilir. Halide Edib'in çevrilmiş eserleri nedeniyle farklı kültür ve edebî kamulardaki alımlanmasının karşılaştırılması ise, dünya edebiyatı teorileri, çeviri çalışmaları, Türk kadın yazarların uluslararası edebî alandaki konum ve rolleri gibi pek çok farklı bağlamda incelenebilir. Böylece, ulus-ötesi bir yazar olarak daha nitelikli ve bütünlüklü bir Halide Edib portresine ulaşmak mümkün olacaktır. Nihayetinde, farklı arşivlere ve karşılaştırmaya dayalı gelecekte yapılacak bu tür çalışmalar, Türk edebiyatının farklı dillerdeki varlığı ve alımlanmasını da daha iyi kavrama imkânı sağlayacağı gibi, elde edilen yeni belge ve bulgular sayesinde, Halide Edib'in özellikle gönüllü sürgün dönemine dair daha fazla bilgi edinme imkânını da arttıracaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Teşekkür: Bu çalışma esnasında, Paris'te Bibliothèque Nationale de France'da bulunan Ateşten Gömlek'in Fransızca çevirisi *Le Fille de Smyrne*'nin bazı sayfalarını mikro film olarak bana ulaştıran Gökçe Özder'e, Helsinki Pasila Kütüphanesindeki *Ateşten Gömlek*'in Fince çevirisi *Liekkipaita: romaani Turkin vapausodasta*'nın bir örneğini dijital olarak bana gönderen Iida-Sofia Vuori'ye, Lund Üniversitesi Merkez Kütüphanesine, Malmö Üniversitesi Kütüphanesine (Orkanen) ve son olarak da Stockholm'deki İsveç Ulusal Kütüphanesindeki (Kungliga Biblioteket) arşiv araştırmalarım sırasında, bana her türlü yardım ve kolaylığı sağlayan kütüphanecilere tüm içtenliği teşekkür ederim. Bu makaleyi daha nitelikli kılan anonim hakemlere ve Şerif Eskin'e değerli öneri ve yorumları için ayrıca teşekkür ederim.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Acknowledgements: I would like to extend my heartfelt thanks to Gökçe Özder, who provided me with some pages of the French translation of *Ateşten Gömlek* as microfilm from the Bibliothèque nationale de France in Paris, and to Iida-Sofia Vuori, who sent me a digital copy of the Finnish translation of *Ateşten Gömlek* (*Liekkipaita: romaani Turkin vapausodasta*) from the Pasila Library in Helsinki, during the course of this study. I also express my gratitude to the Central Library of Lund University, the Library of Malmö University (Orkanen), and finally, all the librarians who provided me with any kind of help and convenience at the National Library of Sweden (Kungliga Biblioteket) in Stockholm during my archival research. Additionally, I would like to express my gratitude to the anonymous reviewers and Şerif Eskin whose valuable suggestions and comments have contributed to the improvement of this article.

KAYNAKÇA/REFERENCES

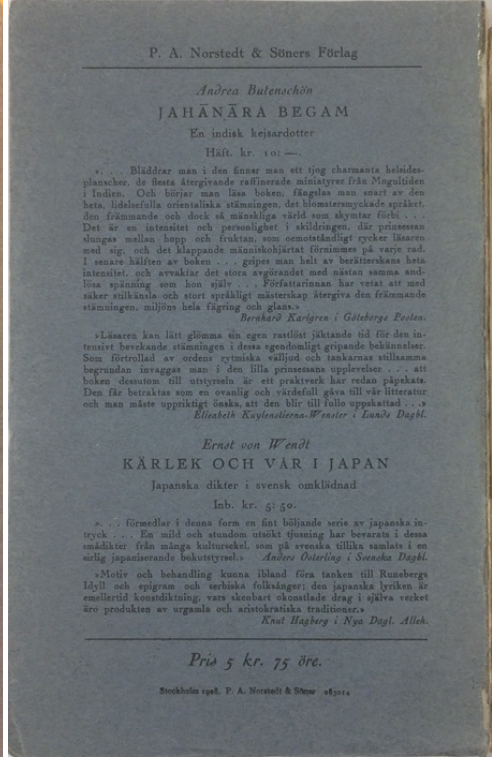
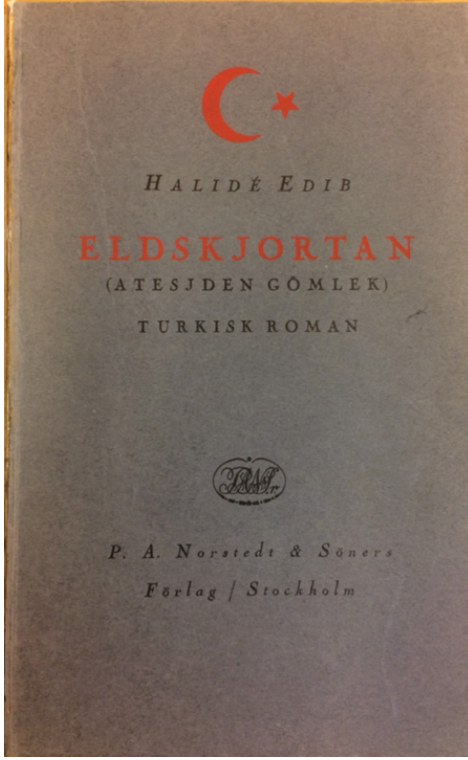
- Aftonbladet*. (1928, 7 Kasım), s. 3.
- Aftonbladet*. (1928, 7 Kasım), s. 11.
- Aftonbladet*. (1929, 9 Ocak), s. 2.
- Aftonbladet*. (1929, 14 Ocak), s. 10.
- Aftonbladet*. (1929, 15 Ocak), s. 5.
- Aftonbladet*. (1947, 26 Eylül), s. 4.
- Aftonbladet*. (1955, 26 Şubat), s. ?
- Ahmet Mithat Efendi. (2015). *Avrupa'da Bir Cevelan* (N. Arzu Pala, Haz.). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ali Nouri. (1902). *Nasreddin Khodjas Upptåg och Skämt: Turkiska Sägner från Timurlenks Dagar*. Stockholm: Gernandts.
- Alpay, Ş. (1980). "Turkar i Stockholm: En Studie av invandrare, politik och samhälle." (Doktora Tezi). Stockholm Üniversitesi, Stockholm.
- Arbetaren*. (1929,12 Ocak), s. 8.
- Arbetaren*. (1947, 8 Aralık), s. ?
- Arbetet*. (1929, 15 Ocak), s. 8.
- Arbetet*. (1947, 8 Eylül), s. ?
- Arbetet*. (1947, 19 Ekim), s. 5.
- Arne, T. J. (1952). *Svenskarna och Österlandet*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Başer, B ve P. T. Levin. (Eds.). (2017). *Migrants from Turkey to Sweden: Integration, Belonging, and Transnational Community*. London: I. B. Tauris.
- Billings, F. (1924). "Introduction." In Halide Edib, *The Shirt of Flame* (pp. ix-xvii). New York: Duffield & Company.
- Bolander, C. (1928, 24 Aralık). "Översättningslitteratur." *Dagens Nyheter*, s. 3-4.
- Böök, F. (1928). *Nasreddin Hodscha: Turkiska Sagor och Skämthistorier*. Stockholm: P. A. Norstedt & Söner.
- Böök, F. (1922). *Resa Till Konstantinopel genom Mellanuropa våren 1922*. Stockholm: P. A. Norstedt & Söner.
- Böök, F. (1927, 27 Şubat). "Turkiskt Familjeliv." *Svenska Dagbladet (söndagsbilaga)*, s. 1.
- Böök, F. (1927, 6 Mart). "Turkiska Äktenskapshistorier." *Svenska Dagbladet*, s. 2-3.
- Böök, F. (1928, 5 Kasım). "en Turkisk roman." *Svenska Dagbladet*, s. 9-10.
- Böök, F. (1930). *Furstar och Rebeller: Historiska Essayer*. Stockholm: P. A. Norstedt & Söner.
- Böök, F. (1936, 10 Şubat). "en Turkisk roman." *Svenska Dagbladet*, s. 7-8.
- Brendemoen, B. (2020). "The Eighth International Congress of Orientalists, Held in Stockholm/Uppsala and Christiania (1-14 September 1889), and its Echo in Turkish Literature." In É. Á. Csátó, G. Gren-Eklund, L. Johanson, B. Karakoç (Eds.) *Turcologica Upsaliensia: An Illustrated Collection of Essays*. (pp. 129-144). Leiden: Brill.
- Centrum för Näringslivshistoria. (2023). P. A. Norstedt o Söner, "Arkivförteckning". SE/CFN/7977:1.
- Cevrioğlu, M. H. (2022). "On Yedinci Asırda Osmanlı-İsveç Münasebetlerine Bir Bakış." *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi (UTAD)* 6(1), 163-188.
- Csátó, É. Á., G. Gren-Eklund, L. Johanson ve B. Karakoç (Eds.). (2020). *Turcologica Upsaliensia: An Illustrated Collection of Essays*. Leiden: Brill.

- Çalışlar, İ. (2010). *Halide Edib: Biyografisine Sığmayan Kadın*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Dagens Nyheter*. (1928,1 Aralık), s. 4
- Dagens Nyheter*. (1936, 25 Ekim), s. 4.
- Damrosch, D. (2003). *What is World Literature*. Princeton: Princeton University Press.
- Dhanawade, A. and Ş. İmşir. (2021). ““The Living Link between India and Turkey”: Halide Edib on the Subcontinent.” In B. Alkan ve Ç. Günay-Erkol (Eds.) *Turkish Literature as World Literature* (pp. 93-111). New York: Bloomsbury Academic.
- Ehrensvärd, U. (1977). “Sverige och Turkiet: Introduktion till utställning i Kung. biblioteket, Stockholm, 14 april–7 augusti 1977.” *Meddelanden*, 2, 82-89.
- Enginün, İ. (1973). “Ateşten Gömlek Romanının İngilizce Tercümelere.” *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 20, 93-104.
- Enginün, İ. (1986). *Halide Edib Adıvar*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Eskin, Ş. (2023). “Dünyaya Yol Almak: Halide Edib’in Yazarlık Tecrübesine Dair Yeni Bulgular ve Edebiyat Sosyolojisi Perspektifinden Bir İnceleme.” *Türkiyat Mecmuası* 33(2), 781-813.
- Falu Länsstidning*. (1929, 14 Ocak), s. 8.
- Findley, C. V. (1998). “An Ottoman Occidental in Europe: Ahmet Midhat Meets Madame Gülnar, 1889.” *American Historical Review* 103(1), 15-49.
- Gamby, E. (Çev.). (1947). *Österland: Tolkning av Modern türkisk ve japansk lyrik*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Genette, G. (1997). *Paratext: Thresholds of Interpretation*. (Jane E. Lewin, trans.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Göteborg Handels- och Sjöfartstidning*. (1928, 27 Ekim), s. 16.
- Halide Edib. (1923). *Ateşten Gömlek*. İstanbul: Teşebbüs Matbaası.
- Halide Edib (1923). *Das Flammenhemd*. (Donn, H., übersetz.). Wien: Interterritoria Verlag.
- Halide Edib (1923?). *Kamisi Minnâr* (Tagrib Muhibbû’ddinü’l Hasib., ترجمہ). Kahire: ?
- Halide Edib. (1924). *The Shirt of Flame (Ateshden Ceumlek)*. New York: Duffield & Company.
- Halide Edib. (1926). *Memoirs of Halidé Edib*. London: John Murray.
- Halide Edib (1928). *Eldskjortan* (Lindquist, H., övers.). Stockholm: P. A. Nordstedt & Söner.
- Halide Edib. (1928). *The Turkish Ordeal*. London: John Murray.
- Halide Edib. (1929). *Liekkipaita: romaani Turkin vapaussodasta* (Nuorto, O., käännös.). Helsinki: Kirja.
- Halide Edib (1930). *Plamena košulja: roman iz vremena turske revolucije* (Sedmak, J., prve.). Zagreb: Zabavna Biblioteka.
- Halide Edib. (1947). *Rabia, Koransängerskan*. (Westlinder, L., övers.). Helsinki: Lars Hökerbergs Förlag.
- Halide Edib (1948). *Le Fille de Smyrne* (Kiwani, M. M., trad.). Alger: Afkar.
- Haliloğlu, N. (2019). “Halide Edib Hampstead’de: İngilizlerin İşgalci ve Ev Sahibi Olarak Temsili.” *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 59(1), 67-88.
- Holmberg, Å. (1989). “Svensk syn på turkarna och deras tro under två hundra år.” *Meddelanden*, 14, 17-22.
- Jarring, G. (1976a) “Det första försöket till ett Svenskt Forskningsinstitutet i Istanbul.” *Meddelanden*, 1, 3-6.
- Jarring, G. (1976b). ”Johannes Kolmodin som översättare av turkisk lyrik.” *Meddelanden*, 1, 40-47.
- Jarring, G. (1987). “Den Första Svenska Översättningen från turkiskan och Kungl. Translatoren Peter Rubens.” *Meddelanden*, 12, 5-18.

- Johansson, L. (1969, 10 Ağustos). "Turkiet 1919." *Dagens Nyheter*, s. 4.
- "Julnyheterna från Norstedts." (1928, 30 Ekim). *Dagens Nyheter*, s. 9.
- Juvenalisk Årsbok*. (1931). Arg. 5. Uppsala.
- Kahle, S. (2006). "Johannes Kolmodin: His Youth, Political Thinking, and Life with The Turks Reflected in His Letters to His Parents." In E. Özdalga (Ed.) *The Last Dragoman: The Swedish Orientalist Johannes Kolmodin as Scholar, Activist and Diplomat* (pp. 7-70). İstanbul: Swedish Research Institute.
- Karlsson, Å. (1998). "Främling eller vän? svenskar i Turkiet på 1700-tålet." i A. Florén ve Å. Karlsson (Eds.) *Främlingar– Ett Historisk Perspektiv* (s. 73-87). Uppsala: Historiska Institutionen.
- Kılıç, S. (2014). "Ateşten Gömlek Romanının İngilizce ve Almanca Yapılan Çevirileri Aracılığıyla Milli Mücadele'nin Avusturya, Almanya ve Hindistan'da Yeniden Çerçevesenmesi Üzerine Bir İnceleme." (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Okan Üniversitesi, İstanbul.
- Kolmodin, C. (2006). "Friends and Compatriots: Sven Hedin, Sven Lidman and Nathan Söderblom." In E. Özdalga (Ed.) *The Last Dragoman The Swedish Orientalist Johannes Kolmodin as Scholar, Activist and Diplomat* (pp. 97-114.) İstanbul: Swedish Research Institute.
- Kolmodin, C. (1999). *Johannes Kolmodin i brev och skrifter*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Kolmodin, J. (1917, 8 Nisan). "Sven Lidman'a mektup." *Kungliga biblioteket*, Katalogsrum L 83:8.
- Kolmodin, J. (?) "Sven Hedin'e mektup." *Riksarkivet*, Sven Hedin arkiv, 341.
- Kronerg, K., P. Sandin ve Å. Karlsson, Eds. (2016). *When Sweden was Ruled from the Ottoman Empire*. Stockholm: Armémuseum.
- Kurat, A. N. (1940). *İsveç Kralı XII. Şarl'ın Hayatı ve Faaliyeti (1682–1718)*. İstanbul: Rıza Koşkun Matbaası.
- Lindquist, H. (1928). "Översättarens inledning." i Halide Edib, *Eldskjortan*. (s. 5-9). Stockholm: P. A. Nordstedt & Söner.
- Lindquist, H. (1929, 20 Temmuz). "Hjalmar Lindquist'ten Halide Edib'e mektup." Hjalmar Lindquists samling. *Kungliga Biblioteket*. SE-S-HS Acc 1978/48.
- Hjalmar Lindquists samling. *Kungliga biblioteket*. SE-S-HS Acc 1978/48.
- "Malmö föreläsningförening." (1932, 3 Şubat). *Arbetet*, s. 4.
- Muhammed Yakub Khan. (Trans.). (1932). *The Daughter of Smyrna: A Story of the Rise of Modern Turkey, on the Ashes of the Ottoman Empire – the Turk's Revolt Against Western Domination, His Thrilling Adventures, Sufferings and Sacrifices in the Cause of National Honour and Independence*, Halide Edib. Lahore: Dar-ul-kutub Islamia.
- Nordström-Bonnier, Tora. (1947, 26 Eylül). "Exotiskt och uppffiffat." *Expressen*, s. 4.
- Norrskensflaman*. (1929, 15 Ocak), s. 6.
- "Nya Böcker." (1928, 18 Ekim). *Göteborg Handels- och Sjöfartstidning*, s. 16.
- "Nya Böcker." (1928, 20 Ekim). *Dagens Nyheter*, s. 5
- Provinstitidningen Dalsland*. (1939, 15 Kasım), s. 3.
- Raquette, G. (1928?). "Ett kulturdokument från det nya Turkiet." [*Svenska Morgonbladet*]. Hjalmar Lindquists samling. *Kungliga biblioteket*, SE-S-HS Acc 1978/48.
- Raquette, G. (1927). *The Accent Problem in Turkish*. Lund/Leibniz: Gleerup/Harrassowitz.
- Rohnström, J. (1988). "The Turkish Incunabula in the Royal Library, Stockholm." In U. Ehrensvärd (Ed.), *Turcica et Orientalia*. (s. 121-38). Stockholm: Swedish Research Institute in Istanbul.
- Segerstedt, M. (1947, 5 Aralık). "Färgstarkt." *Göteborg Handels- och Sjöfartstidning*, s. 3.

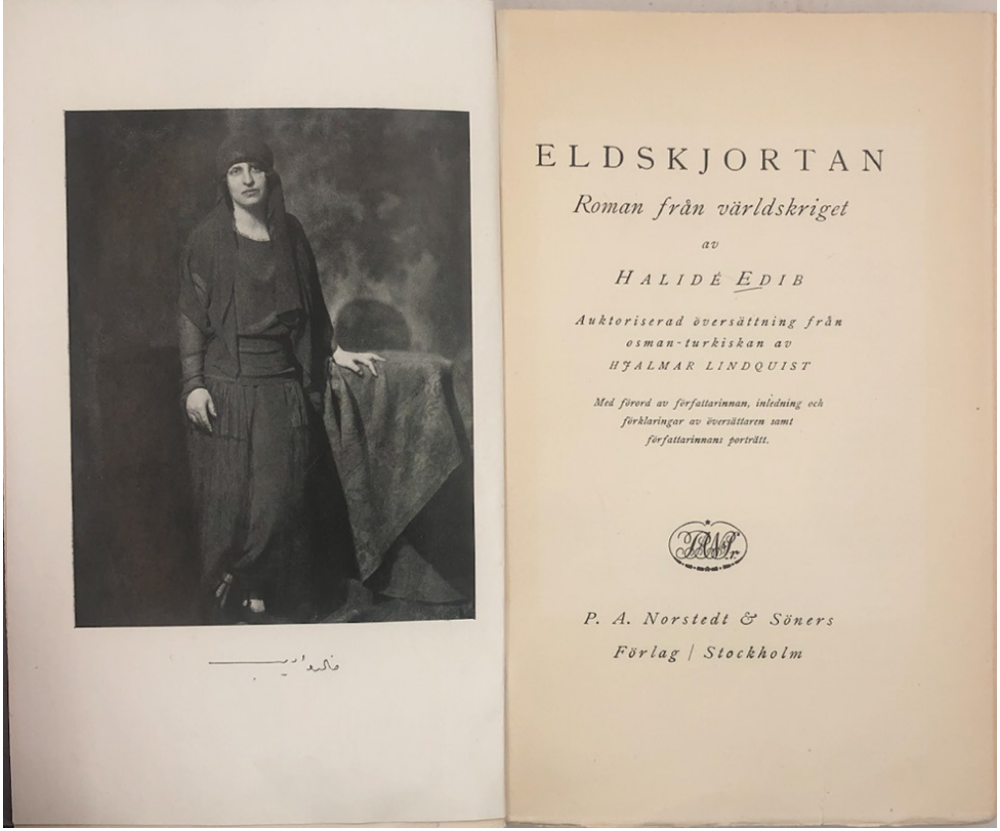
- “Selma Lagerlöfs böcker har många läsare i Turkiet.” (1946, 19 Mart). *Göteborg Handels- och Sjöfortstidning*. s. 9.
- Sölvesborgstidningen*. (1929, 15 Ocak), s. 8.
- Statistikmyndigheten. (2023). [Türkiye’de Doğan İsveç Vatandaşı İstatistikleri] https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_BE_BE0101_BE0101E/FodelseLandArK/table/tableViewLayout1/.
- Svanberg, I. (1985). “Turkiska invandrare i Sverige.” *Meddelanden*, 10, 120-30.
- Svenska Dagbladet*. (1928, 28 Ekim), s. 12.
- Svenska Dagbladet*. (1928, 3 Kasım), s. 7.
- Svenska Dagbladet*. (1928, 18 Kasım), s. ?
- Svenska Dagbladet*. (1929, 10 January), s. 10.
- Svenska Dagbladet*. (1936, 25 Ekim), s. 4.
- Svenska Dagbladet*. (1947, 5 Eylül), s. 5.
- Svenska Dagbladet*. (1947, 24 Eylül), s. 8.
- Svenska Dagbladet*. (1947, 3 Ekim), s. 9.
- Svenska Dagbladet*. (1947, 7 Ekim), s. 8.
- Svenska Dagbladet* (1947, 25 Ekim), s. 2-?.
- Swedish Research Institute in Istanbul. <https://srii.org>.
- Świecicka, E. (2011). “Translation form Turkish in Sweden.” (Paris/Alexandria: Transeuropéennes/ Anna Lindh Foundation. <https://www.yumpu.com/en/document/read/11128688/read-the-turkish-swedish-study-elzbieta-swicicka>.
- Theolin, S. (2000). *The Swedish Palace in Istanbul / İstanbul’da Bir İsveç Sarayı*. İstanbul: YKY.
- Timuroğlu, S. (2020). *Kanatlanmış Kadınlar: Osmanlı ve Avrupalı Kadın Yazarların Dostluğu*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Torschys, B. (1947, 22 Eylül). “Turkisk Kvinna.” *Dagens Nyheter*, s. 6.
- “Turkisk roman i svensk dräkt.” (1924, 8 Eylül). *Svenska Dagbladet*, s. 8.
- “Turkisk roman i svensk översättning.” (1928?) [*Svensk Morgonbladet*] Hjalmar Lindquists Samling. *Kungliga Biblioteket*, SE-S-HS Acc 1978/48.
- Westlinder, L. (1944, 19 Ağustos). “Halide Edib Hamm– Turkiets Mor.” *Göteborg Handels- och Sjöfortstidning*, s. 5.
- Whitling, F. (2023). *Palais de Suède: From Ottoman Constantinople to Modern Istanbul*. İstanbul: The Swedish Research Institute in Istanbul.
- Yalçındağ, A. S. (2021). *Çeviren/Çevrilen Bir Yazar Olarak Halide Edib*. (Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

EK 1. Eldskjortan'ın Ön ve Arka Kapak Fotoğrafları

Kaynak: Ahmed Nuri özel arşivi. Bu kitabın bir kopyası, Lund Üniversitesi bünyesindeki Merkez Kütüphanede de bulunmaktadır.

EK 2. Eldskjortan'ın İç Kapak Sayfaları

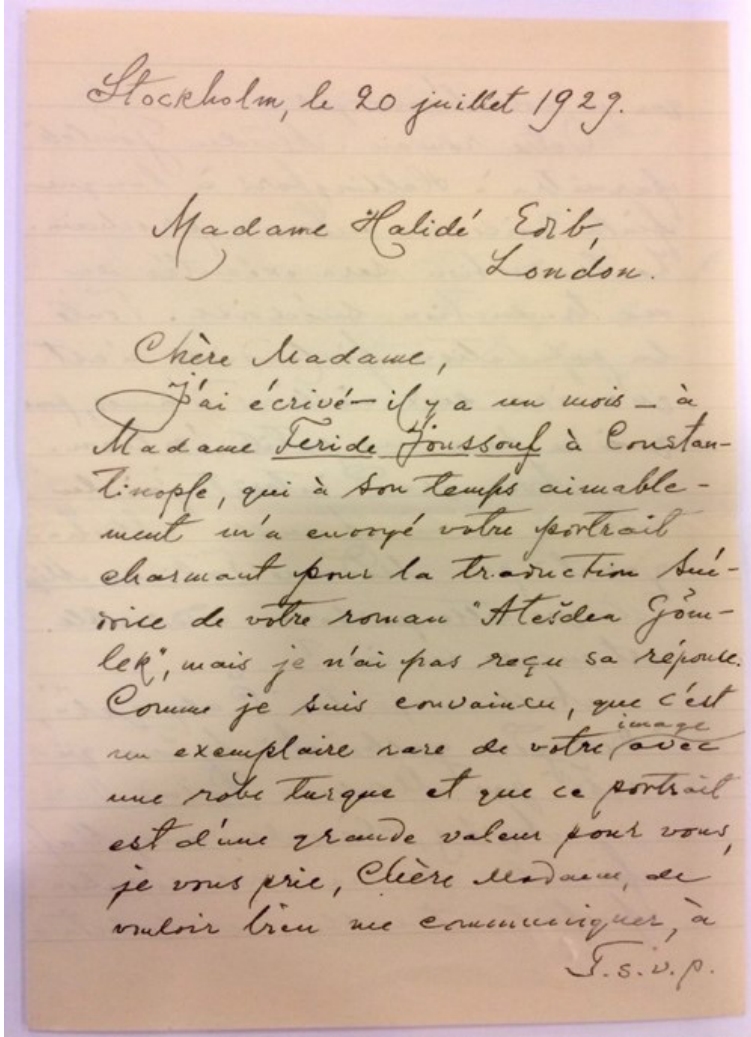
Kaynak: Ahmed Nuri özel arşivi.

EK 3. Hjalmar Lindquist'in 29 Temmuz 1929'da Halide Edib'e Gönderdiği ve Stockholm'e Geri Dönen Mektubunun Zarfı

Kaynak: Hjalmar Lindquists samling, SE-S-HS Acc 1978/48.

EK 4. Hjalmar Lindquist'in 29 Temmuz 1929'da Halide Edib'e Yazdığı Fransızca Mektubun Birinci Sayfası

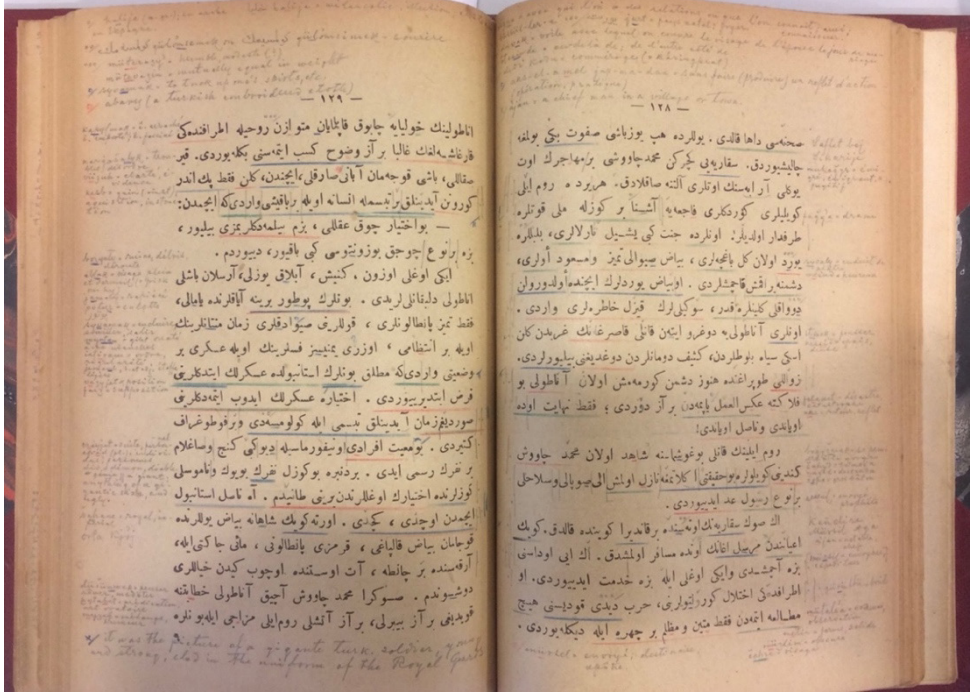
Kaynak: Hjalmar Lindquists samling, SE-S-HS Acc 1978/48.

EK 5. Lindquist'in Arşivinde Yer Alan *Ateşten Gömlek*'in 1923 Tarihli İlk Baskısının Ön Kapağı ve İlk Sayfası

Kaynak: Hjalmar Lindquists samling, SE-S-HS Acc 1978/48.

EK 6. Ateşten Gömlek'in 1923 Tarihli İlk Baskısı ve Lindquist'in Bu Kitap Üzerine Aldığı (Latin harfli Türkçe, İsveççe, İngilizce ve Fransızca) Notlar

Kaynak: Hjalmar Lindquists samling, SE-S-HS Acc 1978/48

EK 9. 18 Kasım 1928'de Svenska Dagbladet'in Pazar Ekinde Fredrik Bök'ün "Halide Edib ve Mustafa Kemal" Başlıklı Tüm Sayfayı Kaplayan Yazısı

The image shows a page from the Swedish newspaper Svenska Dagbladet, dated 18 November 1928. The page is titled "SVENSKA DAGBLADET SÖNDAGSBILAGA" and features a large article by Fredrik Bök titled "HALIDÉ EDIB OCH MUSTAFA KEMAL". The article is written in Swedish and is accompanied by several illustrations and photographs. A central illustration depicts a cityscape with a prominent mosque. To the right, there are two smaller photographs: one of a man in a suit and another of a man in a military-style uniform. Below the main illustration, there is a photograph of a large building, likely a government or institutional structure. The text of the article is arranged in columns around these images. The author's name, Fredrik Bök, is prominently displayed in the upper left corner of the article area.

Kaynak: Svenska Dagbladet (söndagsbilaga), 18 Kasım 1928, s. 1

EK 10. Fredrik Bök'un 10 Şubat 1936 Tarihli Svenska Dagbladet'te Yer Alan Yazısı

En turkisk roman.

16

FREDRIK BÖK.

Halide Edib.

Den i världsenhet mest kända och kända östliden den mest betydande bland nordiska turkiska författare är den turkiska författaren H. Edib. I svensk översättning har den författaren skrivit en roman som heter *En turkisk roman*. Den är en roman som behandlar den politiska situationen och förhållandena i den turkiska republiken, som har blivit en viktig del i världens historia.

Den i världsenhet mest kända och kända östliden den mest betydande bland nordiska turkiska författare är den turkiska författaren H. Edib. I svensk översättning har den författaren skrivit en roman som heter *En turkisk roman*. Den är en roman som behandlar den politiska situationen och förhållandena i den turkiska republiken, som har blivit en viktig del i världens historia.

Den i världsenhet mest kända och kända östliden den mest betydande bland nordiska turkiska författare är den turkiska författaren H. Edib. I svensk översättning har den författaren skrivit en roman som heter *En turkisk roman*. Den är en roman som behandlar den politiska situationen och förhållandena i den turkiska republiken, som har blivit en viktig del i världens historia.

Kaynak: Svenska Dagbladet, 10 Şubat 1936, s. 4.

